

ЦЕНТР ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ

**ЦЕНТРИ ВЗАЄМОДОПОМОГИ
ВЧИТЕЛІВ У ЛЬВОВІ**

МАТЕРІАЛИ ПРОЕКТУ

ЛЬВІВ 2005/2006

Видання здійснене завдяки підтримці проекту “Мережа громадянської дії в Україні” (UCAN), що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та впроваджується Інститутом Сталих Спільнот (ISC)

Опрацювання:

Ярина Боренько, Оксана Москва, Олена Шинаровська

© Центр освітніх ініціатив

Офіс: пр. Чорновола 4, Львів

Для листування: а/с 2832, 79019 Львів

тел./факс.: 032 2971794

е-пошта: coi@dialog.lviv.ua

Інтернет: www.dialog.lviv.ua/teachers

Для безкоштовного розповсюдження

ВСТУП

Центр освітніх ініціатив у 2005/2006 році реалізував проект “Центри взаємодопомоги вчителів” для трьох районів міста Львова – Личаківського, Франківського та Сихівського. Він присвячений проблемам освітян, пов’язаним з їхнім соціальним та професійним статусом, підвищенням організаційного та професійного рівня вчительського середовища. У трьох районах раз на два тижні проводилися засідання Центрів взаємодопомоги, на яких обговорювалися заздалегідь визначені теми, що стосувалися відносин у вчительських колективах, між батьками, вчителями і учнями; підвищення мотивації учнів до навчання; застосування новітніх методик на уроках тощо.

Важливим елементом проекту була підготовка модераторів з числа найбільш активних освітян, які протягом реалізації проекту освоїли техніку роботи з групами та ведення дискусій і пізніше проводили засідання центрів. Таким чином, у нас сформувалася команда активних вчителів-модераторів, які здатні зацікавити вчителів цікавими заходами, залучити їх до процесу самоорганізації та передати навички вирішення власних проблем.

Представлені висновки та рекомендації стосуються шляхів покращання соціального статусу вчителя, підняття престижу цієї професії в суспільстві. Ми займалися проблемами, які оминаються на методичних об’єднаннях чи зборах вчительських колективів, але попри все залишаються актуальними у житті громади міста.

СТАН ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ У М. ЛЬВОВІ ТА ПЕРЕДУМОВИ ПРОЕКТУ

На переломі 1999/2000 рр. у Львові відбувалися громадські обговорення та прийняття Львівською міською радою стратегічного документу “Основні засади освітньої політики міста Львова”. Запрезентований громаді міста 14 лютого 2000 року документ містив основні принципи реформування освітньої політики. Згідно з документом, у педагогічному плані в освіті має відбутися “перехід до особистісно-орієнтованого, комунікативно-діяльнісного навчання”. Педагогічні кадри, відповідно до документу, повинні підвищити свою компетентність, опираючись передовсім на систему післядипломної освіти, атестацію працівників, яка є “формальним мірилом їхнього професійного розвитку”. Документом також передбачається “стимулювання фахівців, заангажованих до інноваційної діяльності.” Освітня політика, яка розроблялася із залученням фахівців та громадськості, була розрахована на 3 роки. Протягом цього часу проводилися освітні форуми, курси підвищення кваліфікації та післядипломної освіти, були створені опікунські ради в пілотних школах.

Після 2002 року зі зміною керівництва міста Львова жодного засадничого документу з освітньої політики не приймалося, тому всі позитивні процеси, які були започатковані у 2000 році, не віднайшли продовження в гуманітарній політиці міста. Оскільки період “застою” співпав з активним розвитком інноваційних шкіл та шкільних програм, впровадження інтерактивних методик у шкільний процес, а також з активізацією впливу молодих вчительських кадрів у школи, який відбувався по Україні загалом, то дані процеси відбувалися з відривом від локального рівня – формування освітньої політики на рівні міської громади.

Започаткування у 2005 році Центром освітніх ініціатив програми взаємодопомоги вчителів, з однієї сторони, відображало потребу формування нової освітньої політики міста, а з іншої – звернення більшої уваги на потреби вчителя, вирішення його професійних та суспільних потреб, визначення інтересів та підвищення соціального статусу. Оскільки стратегічний документ освітньої політики приділяв, на нашу думку, занадто мало уваги проблемам вчителя, наша діяльність зосереджена саме у цьому напрямку. Результатом впровадження освітньої політики мав, зокрема, стати конкурентноспроможний вчитель, здатний організувати комунікативно-діяльнісний навчально-виховний процес. Наскільки вчитель повинен мати відчуття необхідності та значимості своєї ролі у суспільстві – на це питання намагався дати відповідь наш проект.

ПЕРЕБІГ ЗАСІДАнь ЦЕНТРІВ ВЗАЄМОДОПОМОГИ ВЧИТЕЛІВ

КОМЕНТАРІ
ВРАЖЕННЯ
МАТЕРІАЛИ

ВІДКРИТТЯ ПЕРШОГО ЦЕНТРУ В СШ № 32

Дата проведення засідання:

27 вересня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Оксана Пинянська, Лариса Чобич

Короткий опис засідання:

На засідання були запрошені педагоги львівських шкіл та представники громадських організацій, що співпрацюють з учнями чи вчителями. Засідання мало на меті познайомити вчителів з освітніми пропозиціями НУО та налагодити сталі партнерські зв'язки між школами та НУО.

Під час зустрічі були представлені:

1. Проект “Центри взаємодопомоги вчителів у Львові”.
2. Львівська громадська організація „Дівочий клуб „ЮНКА”.
3. Медичний інформаційно-консультативний центр „Погляд у майбутнє”.
4. Благодійна організація „Центр економічної освіти”.
5. Громадська організація „Європейський діалог”:
  - програма „Фабрика мультиплікаторів”,
  - програма „Бескидські струмки”.
6. Українська асоціація „Міжнародної Амністії”.
7. Лабораторія громадянської освіти „ПОШУК”.
8. Благодійний фонд „Галицький аптекар”.

На засіданні були представлені результати соціологічного опитування, проведеного “Центром освітніх ініціатив” на початку проекту серед учителів Львова, в якому взяли участь понад 100 педагогів.*

Присутні отримали багато методичних та інформаційно-промоційних матеріалів, що будуть корисними у їхній педагогічній діяльності.

Оскільки відкриття Центру відбувалося напередодні Дня педагогічного працівника, для привернення уваги до проблем вчителя Центр освітніх ініціатив та Благодійний фонд “Галицький аптекар” провели PR-акцію з роздачі вчителям медикаментів, які б допомогли їм завжди бути “у формі”.

*Результати анкетування вчителів окремих шкіл.

1.	Чому обирають професію вчителя? Учасники опитування в основному відповіли, що це їхнє покликання, це родинна традиція, це мрія з дитинства. Наголосили, що маючи вчительський диплом, але не маючи бажання працювати, ніхто в школу не йде.
2.	Що у професії вчителя найбільше заслуговує поваги? Це моральна відповідальність перед дітьми, професіоналізм, вчительська витримка, терпіння, відповідальне ставлення до своєї професії, вміння бути радником.
3.	Які проблеми виникають: <ul style="list-style-type: none"> ● у стосунках з адміністрацією? Неповага до вчителя, некоректна поведінка, порушення законодавства на робочому місці, нема розмежування роботи і особистого, бюрократія. ● у стосунках з учнями? Це невиконання обов'язків “учня”, неповага до вчителя у суспільстві переноситься у стосунки “учень – вчитель”, відсутність мотивації у навчанні, девіантна поведінка у школі. ● у стосунках з батьками? Майже непомітна співпраця батьків і школи у досягненні результатів їхніх дітей, інертність і байдужість батьків, а найчастіше – це усунення від виконання прямих батьківських обов'язків. Найгірше, що думають: “вчителі - це прислуга”. Нерозуміння батьками розмежування домашньої і шкільної дисципліни, що приводить до “виховання у різні боки”. ● у стосунках вчительського колективу? Різний підхід до виховання і навчання; мало часу для спілкування, недотримання професійної етики
4.	Межа вчительської відповідальності Сьогоднішні обов'язки класного керівника, вчителя неактуальні, тут нема розмежувань “виховання і навчання”. Ці обов'язки зінтегровані з обов'язками батьків. Часто цей ряд продовжується ще й обов'язками завгоспа. Тут спрацьовує індивідуальність вчителя: “може це тягнути – добрий класний керівник, не може – поганий”. Відсутність Програми для виховання прокує такий стан.
5.	Якої допомоги вчитель потребує від суспільства? <ul style="list-style-type: none"> ● Методичної допомоги для кваліфікованої роботи з проблемними дітьми. ● Комп'ютерних розробок уроків для загального використання. ● Культурно-просвітницької програми для вчителів (відпочинкової). ● Психологічних занять для розвантаження, зняття стресу та кваліфікованих консультацій у психотерапевта. ● Медичного обслуговування (а саме вакцинації проти грипу). ● Існування юридичного центру для вчителів. ● Співпраці зі ЗМІ для висвітлення вчительських проблем. Вимоги суспільства до вчителя ростуть, а до них ніхто не готує.

6.	<p>Як ви оцінюєте співпрацю з ЛОППО, ІМЦО, “Просвіта”, Будинком вчителя?</p> <p>40 з 100 опитуваних зазначили відсутність співпраці як такої взагалі. 20 опитуваних зазначили, що такі установи, як ЛОППО, ІМЦО більше контролюють, опускають завдання для вчителя, аніж допомагають (обов’язкові курси 1 раз на 5 років єдина їхня функція), Будинок вчителя у ланці допомоги вчителю не працює взагалі, а функціонує як приміщення під оренду. 40 опитуваних визначило позитивно роботу лише ІМЦО.</p>
----	---

ПРИЧИНИ НЕВІДВІДУВАННЯ УЧНЯМИ ШКОЛИ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Дата проведення засідання:

13 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Ірина Желінська, Лариса Чобич

Короткий опис засідання:

Учасники засідання в групах “вчителі”, “батьки” і “учні” визначали причини невідвідування школи, презентували свою роботу та обговорювали результати. У схрещених групах педагоги шукали шляхи розв’язання проблеми.

Причини невідвідування:

- “не цікаво”; “не симпатизую конкретному вчителю”; “втомився”; “не маю модного одягу” (група учнів);
- “не цікаво”; “перевантаження програм”; “конфлікти між дітьми”; “сімейні проблеми”; “відсутність контролю зі сторони батьків” (група вчителів);
- “збільшення обсягу матеріалу”; “недостатній контроль з боку батьків”; “соціальні проблеми”; “конфлікти” (група батьків).

Серед основних висновків і рекомендацій:

- необхідність тісного зв’язку між вчителями і батьками;
- введення шкільної форми;
- залучення громадських організацій до роботи з учнями;
- допомога у розв’язанні вчителями соціальних і моральних проблем;
- мотивування батьків до співпраці зі школою.

ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

Дата проведення засідання:

13 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Ганна Граб

Короткий опис засідання:

Учасники засідання познайомилися один з одним за допомогою вправи “Ромашка”*. Внаслідок вправи виокремився ряд вчительських проблем, над якими вирішили працювати вчителі окремої школи.

Під час засідання провели анкетування, яке виявило ряд конкретних проблем:

- як організувати роботу позашкільних гуртків;
- психологічні консультації щодо складних ситуацій з учнями, батьками;
- як переконати деяких учнів у тому, що вчитель хоче допомогти, а не покарати;
- як спонукати ЗМІ відійти від образу вчителя-хабарника;
- скоро увіллється у суспільство покоління дітей, позбавлених батьківської уваги, дітей заробітчан – якими вони будуть;
- як подолати поділ предметів на “головні” і “другорядні” та пов’язане з цим поділом ставлення до вчителів?

Використання інтерактивної технології “Килим ідей”** дозволило обговорити ряд вище зазначених проблем. Присутніх ознайомили з проектами неурядових організацій, що реалізуються для молоді і шкіл у м. Львові.

* “Ромашка” – активний метод для групування аудиторії слухачів за інтересами. Учасникам роздаються великі плакати з намальованою ромашкою. Окрема група (а це 4-5 осіб) спілкуються, визначаючи спільні риси характеру, погляди на певну проблему тощо, все, що знаходять спільного записують у серцевинку ромашки, а що виявиться індивідуальним записують у пелюстках ромашки. Кількість пелюсток відповідає кількості учасників у групі. Підсумком є підготовлені плакати, які учасники представляють.

** “Килим ідей” – інтерактивний метод, який дозволяє провести аналіз причин виникнення проблеми та намітити напрямки індивідуальних дій щодо її вирішення. Передбачає визначення (розуміння) проблеми, пошук рішень, окреслення індивідуальних дій та оцінювання ідей. Для застосування методики слід чітко визначити проблему, яку група має вирішити. Наприклад – як організувати роботу позашкільних гуртків? На першому етапі група відповідає на запитання, чому така проблема існує / чому у нас виникло таке запитання? На другому етапі учасники займаються пошуком рішень – як можна вирішити дану проблему? На третьому – кожен індивідуально визначає, що саме він може зробити впродовж року, щоб змінити ситуацію. На четвертому етапі відбувається оцінювання, учасники визначають, що кожен з них зробить задля вирішення поставленої проблеми. Розуміння, шляхи рішень та індивідуальні дії записуються на різнокольорових смужках паперу, так що в результаті ми отримуємо різнокольоровий “килим ідей”.

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ШКОЛИ: ПАДІННЯ УСПІШНОСТІ, ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

Дата проведення засідання:

13 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Пинянська, Мирослава Чорна

Короткий опис засідання:

Заняття розпочалося з коментування кожним учасником фрази “Я працюю вчителем, бо...” Аудиторія визначила основні критерії, а це: зацікавленість, відданість, любов до професії. Потім учасники семінару намагалися з’ясувати причини “Чому діти не хочуть ходити до школи?”

Присутніх познайомили з методикою “Килим ідей”. За 4 етапи “Килим ідей” учасники семінару аналізували проблему від прямої відповіді на вищезазначене питання до того, що кожен з присутніх може зробити, щоб ситуація покращилась.

Ознайомилися вчителі із статистичними даними. Виявилось, що кількість учнів, що навчались у 2002-2003 році на “10”, “12” балів – 8,4%, у 2004-2005 році – 1,2%. Кількість учнів, які навчались у 2002-2003 році на “1”, “3” – 21%, у 2004-2005 році – 32%. (дані у розрізі однієї школи).

На питання “Я йду до школи, тому що...” дали такі відповіді: “подобається спілкуватися з друзями” – 82%, “здобуті знання допоможуть у житті” – 63,6%, “хочеться довідатись що-небудь цікаве” – 54%, “для спілкування з педагогами” – 9%. Вчителі виконали завдання “Лялька”*, яке дало розуміння, що коли педагоги по-різному ведуть процес навчання і виховання, сформувати цілісну особистість є складно.

* “Лялька” – вправа дозволяє скласти умовний портрет індивіда різними групами людей. Завдання полягає у тому, що сформовані групи учасників повинні виготовити з паперу певну частину тіла для ляльки. Оскільки конкретні параметри не задаються, після завершення роботи частини тіла, які виготовили учасники, складаються в один незграбний силует. Така фігура й виражає різне бачення людей. Підсумком вправи є те, що пояснення і трактування моральних та виховних цінностей кожен вчитель дає по-своєму. На противагу тому, що дитяча аудиторія є одна.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ

Дата проведення засідання:

27 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Микола Пинянський, Оксана Чабан

Короткий опис засідання:

Учасниками засідання були молоді вчителі, які мають досвід роботи у школі 3-7 років. Однією з проблем, які сформулювали учасники, було застосування таких форм і методів, які б допомогли зацікавити учнів до пізнавальної діяльності на уроках. Як один зі способів було запропоновано використовувати інтерактивні технології, які ефективно сприяють формуванню навичок і вмінь учнів, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва і взаємодії та, окрім того, дають змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу, що так необхідно молодим вчителям.

Для усвідомлення того, що необхідно змінювати методи навчання, учасникам була запропонована анкета для визначення свого стилю навчання. Підводячи підсумки анкетування, вчителі змогли на графіку переконатися у тому, що всі ми по-різному вчимося, а значить такі ж висновки можна зробити й стосовно учнів. Познайомилися зі стилями навчання та циклом Девіда Колба*.

Об’єднавшись у групи, вчителі розробляли процес навчання з обраних тем, враховуючи цикл Колба. Обрані теми: “Сировина, виробництво, продукт”, “Використання часів в англійській мові”, “Умови плавання тіл”, “Малий і великий кругообіг води”, “Властивості води”. Після презентації напрацювань були підведені підсумки роботи в групах. Педагоги висловили свої міркування стосовно переваг і труднощів організації роботи в групах.

Учасники засідання отримали матеріали про стилі навчання, переваги осіб певного стилю навчання, ефекти від переважання одного стилю над іншим, організацію роботи в групах.

* Цикл Девіда Колба (американський вчений) – це система, яка допомагає визначити стилі навчання кожної людини. Це координатна вісь з позначками на вершинах: Конкретний досвід, Рефлексивне спостере-

ження, Абстрактна концептуалізація, Активне експериментування. Для позначення цифр на кожній вершині учасник заповнює анкету, яка передбачає формування 4 цифрових результатів. Виставивши цифрові позначки на координатну вісь, будується чотирикутник неправильної форми. Геометрична фігура визначає певні сторони притаманні під час навчання людини. Часто переважає одна чи дві позначки. Такі утворені фігури група учасників вимальовує на одній координатній площині. Легко можна зробити висновок, який стиль навчання переважає у людей, присутніх в аудиторії.

КРЕАТИВНІСТЬ У РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Дата проведення засідання:

27 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Надія Кріт

Короткий опис засідання:

Засідання розпочалося з обговорення нових завдань, що постають перед класним керівником у сучасних обставинах суспільного життя. Поняття “молода людина” щоразу міняється. Тепер молоді люди володіють комп’ютером, користуються сучасними засобами зв’язку. Вони більш прагматичні, їм більше притаманний індивідуалізм. Окрім того, вони мало читають, зате отримують левову частку інформації з телебачення, Інтернету тощо. Ці зміни вимагають від класного керівника нових підходів до виховання.

На засіданні провели модель-вправу “Формування активної життєвої позиції”. Тут були застосовані техніки “Сонечко”*, “Аналіз силового поля”***, “Дебати між групами”***. Техніки проводилися в декілька етапів, де розглядалися проблеми особистого плану (наприклад, як змінити себе) – проблеми самовиховання. На засіданні були розглянуті проблеми поведінки класного керівника у конфліктній ситуації з учнями, налагодження роботи шкільних бібліотек, організації в школі місць для релаксації.

* “Сонечко” – техніка дає можливість визначити аспекти певної проблеми, які потребують розв’язання у першу чергу, а також допомагає спільно знайти варіанти розв’язання цієї проблеми. Ця техніка застосовується і для проведення дискусії. Учасники на листках записують декілька аспектів з певної проблеми. Ведучий, зібравши пропозиції, наклеює їх на великий аркуш у коло. Кожна наступна пропозиція, якщо така вже була, прикріплюється напроти попередньої – утворюються промінчики. Таким чином поступово вимальовуються найважливіші аспекти проблеми.

** “Аналіз силового поля” – учасники в групах обговорюють задану тему, визначають основні проблеми. Групи розглядають задану тему від імені певної соціальної групи. Під час презентації роботи груп визначаються спільні точки дотику обговорюють умовно така вправа дозволяє форма виявлення ряду проблем в одній аудиторії.

*** “Дебати між групами” – техніка, яка дозволяє в усній чи письмовій формі організовано і цілеспрямовано проводити дискусію між великою кількістю осіб, поділених на малі групи.

ПЕДАГОГ І УЧЕНЬ – КЛЮЧОВІ ФІГУРИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПАРТНЕРСТВА (1)

Дата проведення засідання:

27 жовтня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Тилько

Короткий опис засідання:

Вступне слово про поняття “партнерство”. Учасники засідання висловлювали своє бачення функцій “педагога – партнера”. Притча про те, як іудейський мудрець дізнавався, що таке Рай і Пекло, підвела слухачів до думки, що люди повинні взаємодіяти одне з одним. Наступним кроком було обговорення принципів партнерства. Учасники визначилися з таким переліком – неординарність, креативність, толерантність.

Наступний крок – це психологічні вправи на визначення вміння співжиття у колективі кожного з учасників. Вони доповнювали вислови “А чи добре ми знаємо себе?” та сформулювали 10 заповідей партнерства.

Відповіді на такі запитання:

“Коли я чую про партнерство “вчитель – учень”, мені спадає на думку...”

“Найважливішою проблемою спілкування є...”

“Завоювати довіру дітей можна, якщо...”

“Ми можемо уникнути проблеми, якщо...” дозволили сформувати програму партнерства “вчитель – учень”.

Акростих “Партнерство”, написаний самими учасниками, наповнив новим змістом поняття П А Р Т Н Е Р С Т В О.

П А Р Т Н Е Р С Т В О

Професіоналізм

Активність

Розум

Толерантність

Надійність

Енергійність

Рішучість

Самореалізація

Творчість

Взаєморозуміння

Оптимізм

РОБОТА З БАТЬКАМИ

Дата проведення засідання:

10 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Лариса Фіта

Короткий опис засідання:

На початку засідання учасники провели традиційні батьківські збори. Після чого була невелика рефлексійна вправа. Наступні показові батьківські збори були проведені нетрадиційним методом – роботи в групах. Учасники об’єдналися у три групи: батьки, вчителі, учні. Групи працювали над завданням “Робота з батьками очима кожної з цих категорій” і представляли свої напрацювання.

Далі учасники знайшли спільне та відмінне у плакаті вчителів, учнів, батьків. Обговорення плакатів з коментуванням позицій, у чому можна (не можна) поступатися, відкрило багато нового, що можна практично використовувати у педагогічній практиці.

Учасники мали можливість проаналізувати ефективність проведення батьківських зборів різними методиками (індивідуальні, дискусійні тощо). Ознайомилися з тезами праці “Как воспитывать родителей или новый нестандартный ребенок” В.Леві, м. Торобоан, 2003. Важливим етапом було ознайомлення присутніх з 9 найважливішими правилами оцінки дітей дорослими. Учасники, які об’єдналися у декілька груп, представляли по черзі ці правила технікою “графіка”.

9 найважливіших правил оцінки дітей дорослими

1. “Не бий лежачого”.
2. Щоб позбавити дитину недоліків, помічайте не більше одного на хвилину.
3. “За двома зайцями поженешся...”
4. Хвалити – виконання, критикувати – невиконання.
5. Не скупіться на похвалу.
6. Навчіться виділяти в морі помилок острівці успіху.
7. Ставте перед дитиною максимально конкретні і реальні цілі.
8. Зробіть своє оцінювання наочним.
9. Учть дитину самостійно оцінювати СВОЇ досягнення.

* “Графіка” - вправа полягає у позитивному розвитку художнього бачення. 9 сформульованих правил групи учасників за певний час мали представити графічно малюнком.

ЯК ПІДНЯТИ ПРЕСТИЖ ШКОЛИ?

Дата проведення засідання:

10 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Ганна Граб, Надія Кріт

Короткий опис засідання:

Тема є актуальною для ряду шкіл, оскільки із зменшенням народжуваності знижується наповнюваність класів, скорочується кількість класів у паралелях, вчителі втрачають години, працюють з неповним педагогічним навантаженням.

Проблему заняття присутні обговорювали методикою “6х6х6” (“Ажурна пила”)*. Учасники назвали, які верстви і групи суспільства можуть впливати на престиж школи. Оскільки є багато чинників, які прямо чи опосередковано впливають на імідж школи, то метою засідання було визначити ключові.

Вчителі назвали такі ключові соціальні групи: вчителі, учні, батьки, освітянське керівництво, ЗМІ. Відповідно на засіданні сформувались 4 групи, які працювали над розробленням конкретних заходів для піднесення престижу школи. Продовження засідання полягало у створенні перехресних груп, завданням яких було скласти програму заходів на навчальний рік, спрямовану на піднесення престижу школи.

Підсумок засідання - у створенні іміджу школи дуже важливу роль відіграє вчитель.

* “6х6х6” (“Ажурна пила”) – це вправа з методики проведення уроку. Заняття проходить у групах. Це три групи з однаковою кількістю осіб. Три групи учасників отримують для засвоєння різний матеріал. Наступним кроком є переформування груп учасників. І це відбувається таким чином: формують знову три групи так, щоб у кожній групі були представники 1,2,3 груп першого об’єднання учасників. У нові об’єднання сходяться учні, що володіють інформацією усіх попередніх груп, у своєму колі вони діляться нею. Наступний етап – отримують для виконання певне завдання, де використовують набуті знання. І підсумком є представлення роботи групи. Тут важливим є дотримання часового режиму уроку – 45 хвилин. Тож три етапи вправи є обмеженими у часі. Кількість груп може бути більшою.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ

Дата проведення засідання:

10 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Я.Гашека, 13

Модератори:

Микола Пинянський

Короткий опис засідання:

Під час зустрічі вчителі за допомогою інтерактивних методик обговорили задану тему. Криголам “Незавершена думка” допоміг з’ясувати, чому “я працюю вчителем...” За допомогою “мозкового штурму”** визначили риси доброго вчителя, його соціально-психологічний портрет. Методика “снігова куля”*** допомогла з’ясувати, які труднощі і проблеми виникають у роботі вчителя.

Також усі учасники отримали роздаткові матеріали з детальним описом використаних методик та обговорили, як можна згадані методики використовувати під час шкільних занять.

* “Мозковий штурм” – методика, яка допомагає знаходити нові рішення завдяки індивідуальним пропозиціям. Учасники знайомляться з проблемою, і потім кожен пропонує свій власний вихід із складної ситуації. Ніхто з колег не коментує і не оцінює ці рішення, і аж тоді, коли складений каталог рішень, починається обговорення, який із запропонованих шляхів може вирішити проблему.

** “Снігова куля” – методика пропонує певну систему обговорення конкретної проблеми. Задана тема обговорюється удвох, і три найважливіші ідеї записуються на листку у вигляді тез. Наступним кроком є обговорення напрацьованих тез учотирьох, визначаються три найважливіші. Далі – обговорення виділених тез у більшій групі. Таким чином малі групи учасників об’єднуються – збільшуються як снігова куля до двох великих груп з конкретними трьома пропозиціями щодо вирішення поставленої проблеми.

Дата проведення засідання:

24 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Ольга Волощенко

Короткий опис засідання:

Засідання розпочалося із заповнення карток самоаналізу уроку для вчителя. У вправі “Школа 0-10”^{*} учасники засідання обговорили роль сучасної школи в житті людини. Обговорення відбулося після розповіді про “Школу диявола”. Філософська історія спровокувала задуматися над моделлю школи і шукати шляхи її вдосконалення. Тому з учасниками провели ряд інтерактивних вправ “Інноваційні технології в освіті” з подальшим обговоренням.: “Щоденник подвійних нотаток”^{**}, “Кубування”^{***}, “Словникова робота”, “Диктант-складанка”^{****}. Увагу приділили обговоренню “Піраміди навчання” (аналізували активні і пасивні форми роботи). Присутні зацікавилися практичними порадами, запропонованими формами роботи, які можна використати у праці з учнями.

^{*} “Школа 0-10” – для активного обговорення проблемної ситуації учасникам запропоновано цю вправу. Використовуючи цей прийом роботи, модератор спонукає учасників висловити власну позицію щодо поставленого питання та обґрунтувати їх.

^{**} “Щоденник подвійних нотаток” – дозволяє більш осмислено читати тексти, виділяючи у ньому цікаві думки, ідеї, що сподобалися, твердження, які вимагають пояснення, схвалення чи заперечення. Обов’язковим елементом при тому є фронтальне обговорення виписаного.

^{***} “Кубування” – вправа дає можливість розглянути об’єкт, який вивчається з різних позицій. В основі методики лежить звичайний куб, на гранях якого вказані питання для обговорення. Використовуючи у роботі куб, модератор скеровує процес обговорення у потрібному напрямку.

^{****} „Словникова робота”, „Диктант-складанка” – нетрадиційний підхід до тлумачення слова. Він дозволяє у груповій роботі відшукати значення слова, створити власні асоціації та забезпечує введення нового терміну в активний словник людини.

Дата проведення засідання:

24 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 8, вул. Підвальна, 8

Модератори:

Оксана Пинянська, Мирослава Чорна

Короткий опис засідання:

Ця зустріч вчителів була присвячена обговоренню психологічної сторони нашого життя. Засідання розпочалося з опитування учасників про конфліктні ситуації, які виникали під час їхньої роботи в школі.

Внаслідок опитування присутніх вчителів класифікували 4 проблемні групи конфліктів: деструктивний, конструктивний, міжособистісний, внутріособний. Педагоги провели рольові ігри, які називалися відповідно до українських прислів’їв, наприклад: “око за око, зуб за зуб”, “як гукнеться, так і відгукнеться”. Це допомогло змодельовати конфліктні ситуації, а також дати рекомендації щодо їх уникнення.

Під час засідання вчителі обговорили, на яких засадах ґрунтується безконфліктне спілкування між людьми. Провели вправи, де опанували ази мистецтва суперечки. Вправа “Роздягніть капусту”^{*} навчила, які уроки можна винести з конфліктних ситуацій. Правило “Три П” (призупинитись у конфлікті, придивитись до співрозмовника, прислухатись до внутрішнього голосу). Учасники засідання склали 10 правил, як уникнути конфліктних ситуацій.

^{*} “Роздягніть капусту” – вправа, що дозволяє методом дедукції дійти до причини проблеми чи явища, поступово заглиблюючись у них, ніби “роздягаючи капусту”.

ПЕДАГОГ І УЧЕнь – КЛЮЧОВІ ФІГУРИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ ПАРТНЕРСТВА (2)

Дата проведення засідання:

24 листопада 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 7, вул. Б.Хмельницького, 132

Модератори:

Ірина Желінська

Короткий опис засідання:

1. Бесіда – висловлювання учасників з приводу питання “Що ми вкладаємо в поняття “партнер”, “партнерство”, “професії, які потребують партнерства” тощо.

2. Вправа “Функції педагога-партнера”. Учасники визначили 5 головних (на їхню думку) рис, якими має володіти педагог-партнер (робота в групах).

3. Практична частина засідання.

3.1. Завдання “Що ти хочеш змінити і зберегти в собі?”

3.2. Завдання “Чи змінюють нас діти?”

3.3. Завдання “Толерантна поведінка”: скласти перелік слів та способів, за допомогою яких виражають згоду, незгоду, сумніви щодо дій чи висловлювань співрозмовника.

3.4. Завдання “Закінчити речення”:

- “Коли я чую про партнерство “вчитель – учень”, мені спадає на думку...

- Найважливішою проблемою спілкування є...

- Ми можемо уникнути проблеми, якщо...

- Завоювати довіру дітей можна, якщо...

4. Заклучна частина – вправа “Сонечко”: домалювати промінці, написавши складові, які є передумовою успішного партнерства “вчитель – учень”.

ЛЮБОВ ДО ДІТЕЙ – ПОКЛИКАННЯ ВЧИТЕЛЯ. В ЧОМУ ВОНА ПРОЯВЛЯЄТЬСЯ?

Дата проведення засідання:

8 грудня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Оксана Чабан

Короткий опис засідання:

Учасниками засідання були вчителі, які бажають обговорити наболілі питання, зокрема, продискутувати філософське питання “любові до дітей”. Крім того, вчителів цікавлять, які методи і форми можна використовувати для розв’язання певних проблем, для кращого розуміння учнів, для налагодження відносин “вчитель – учень”.

Була проведена вправа “Вибери картинку”, яка дала можливість учасникам висловити свої уподобання стосовно видів діяльності, виразити свої почуття, розібратися у своїх емоціях. Це сприяло створенню товариської атмосфери, яка необхідна для дискусії на обрану тему. Окрім того, було обговорено, як таку вправу можна використовувати у своїй педагогічній діяльності, в яких випадках її можна застосовувати і якої мети можна досягнути.

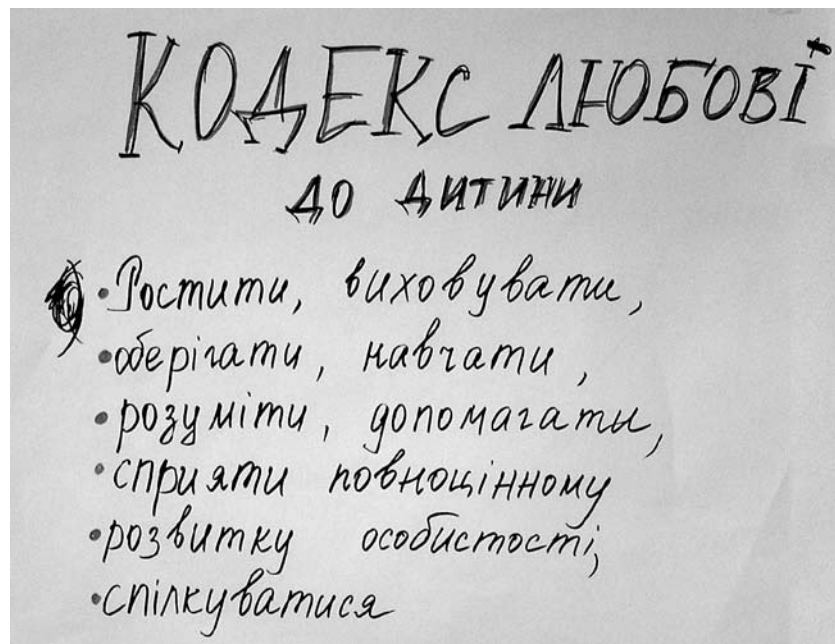
Зазначивши, що поштовхом до обговорення теми “В чому проявляється любов до дітей” були результати анкетування вчителів про причину вибору професії вчителя, було запропоновано обговорити питання “Ми любимо дітей, і тому...” у групах.

Кожна група висловлювалася з позиції різних осіб, що беруть участь у вихованні дитини, а саме: вчителів; батьків і дітей (коли можна стверджувати, що тебе люблять). Після обговорення в групах кожен зафіксував результати того, як чинять ті, хто вважає, що любить дитину.

На наступному етапі групи переформувалися так, що в нових групах були представники кожної категорії, які обмінялися своєю інформацією. Після цього кожна група створила свій “Кодекс любові до дитини”. Цей процес обговорення дав можливість задуматися кожному вчителю, які пріоритети виступають у такому складному явищі, як виховання дітей з любов’ю.

* КОДЕКС ЛЮБОВІ ДО ДИТИНИ

- Дітей слід забезпечувати всім необхідним для повноцінного розвитку.
- Дітей слід заохочувати.
- Дітей слід грамотно виховувати.
- Дітям слід приділяти достатньо часу.
- До дітей треба проявляти ніжні почуття.
- Бажання дітей слід виконувати в розумних межах.
- На деякий час слід згадати власне дитинство та перевіритися у дітей.
- Дитину слід захищати від шкідливого впливу.
- Треба допомагати задовольняти духовні потреби дітей.
- Дітей слід вислуховувати.
- Дітей треба хвалити.
- Слід дбати про здоров'я дітей.
- Дітям треба давати хороші і корисні настанови.

ОСОБИСТІСТЬ УЧНЯ У ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Дата проведення засідання:

8 грудня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Ольга Волощенко

Короткий опис засідання:

“Філософію” виховного процесу учасники семінару обговорили за методикою “Дзбан”*, а це визначення основних та другорядних складових процесу виховання. У групі працювали вчителі з досвідом і вчителі-початківці. Така взаємодопомога стала корисною. Цікавим елементом було вирішення ряду вчительських проблем за методикою “Карусель”***, де на кожну проблему давалися поради учасниками семінару.

Робота спонукала педагогів висловлюватися, оскільки завдання виконувалось анонімно. Корисне почерпнули учасники у вправі з визначення власного темпераменту за кольорами. Усі визначили свій тип, отримали матеріали-рекомендації, які допоможуть у роботі з учнями.

Вправа “Діти вчать...” допомогла присутнім проаналізувати, в яких умовах перебувають наші діти (при чому побачити це очима дітей). Вчителі сформулювали ряд рекомендацій, щоб наші діти були розкутими, вихованими, творчими особистостями.

* “Дзбан” – для виконання завдання цієї методикою учасникам читають “Легенду про професора”. Суть легенди – ємність наповнюють великим камінням і запитують “чи є ще місце у ємності?”, традиційна відповідь: “ні, немає”. Туди докидають дрібні камінці, вони займають своє місце, і знову запитують “чи є ще місце?”. Досипають пісок, доливають воду, запитуючи “чи є ще місце?”. Учасники, отримавши певне завдання, мають представити таку ємність (дзбан), де логічно буде визначено найважливіше заданої проблеми – це каміння, менш важливе – це гравій, незначне “пісок, вода”. Таким чином виявляється, що у кожній справі, проблемі є першочергові і другочергові завдання. Важливо зорієнтуватись у тому, що важливіше. Коли у дзбан спочатку покласти “воду, пісок” відповідно не буде місця для великого каміння.

** “Карусель” – вправа дозволяє дати людині поради з певної проблеми. Позитивно це сприймається людиною тоді, коли процес не є показовим, публічним. Вправа проводиться так: людина записує на конверті певну проблему. Кожен наступний учасник бере листок, вкладений у конверт, і записує свою раду. Процес “каруселі” завершений тоді, коли конверт, пройшовши коло учасників, повертається до адресата.

ОБ'ЄКТИВНІСТЬ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ. ХТО ПОВИНЕН ОЦІНЮВАТИ ЗНАННЯ УЧНІВ?

Дата проведення засідання:

15 грудня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Я.Гашека, 13

Модератори:

Лариса Чобич

Короткий опис засідання:

Учасники засідання в трьох групах аналізували питання “Хто повинен оцінювати знання учня?”. У якості альтернатив запропоновано: школа, вуз, незалежне тестування. Учасники проаналізували переваги і недоліки кожної з альтернатив, поставивши у центр уваги учня та об'єктивність його оцінки. До уваги взято наступне: психологічний комфорт учня, наявність вибору, роль вчителя у навчально-виховному процесі.

Слід зазначити, що всі групи учасників прийняли однакове рішення: незалежне тестування. Дуже мало переваг знайдено в оцінюванні знань на вступі до вузу, зазначено корумпованість цього процесу. При розв'язанні даної проблеми виявилось, що не всі вчителі достатньо інформовані про механізм незалежного тестування. Хоча у Львові цей експеримент триває з 2001 року, у кожній школі є книжка під редакцією Вакарчука з описом цієї технології.

Слід зазначити, що на засіданні були присутні переважно молоді вчителі. На закінчення засідання було проведено психологічну вправу та обговорення в колі “Що я візьму з собою у свій педагогічний багаж з нашого засідання?”.

СКЛАДОВІ УСПІШНОГО УРОКУ

Дата проведення засідання:

15 грудня 2005 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Пинянська, Мирослава Чорна

Короткий опис засідання:

Вчителі дискутували на тему “Успішний урок”. При допомозі вправи “Мозковий штурм” визначили, що успішність уроку залежить від готовності вчителя, готовності учня, різних зовнішніх чинників.

Також вона залежить від планування уроку та застосування різних форм роботи. Учасники засідання познайомилися з вправою “Цукерка”*, яка демонструє різні рівні залучення уваги дітей на уроці.

Чим більше діти задіяні на уроці, тим більше зрозуміють і запам'ятають. Підсумком засідання стала складена пам'ятка про те, що слід врахувати, щоб урок був успішним.

* “Цукерка” – вправа має на меті продемонструвати, як вчителі можуть залучити усі елементи уваги дитини. Учасники отримують цукерки, куштують їх. Тоді аудиторія називає усі можливі асоціації, які у неї виникли від цукерки. Далі демонструється модель цукерки з паперу, і учасники знову називають свої асоціації, яких, зрозуміло ж, буде менше. І нарешті просто малюємо цукерку на аркуші паперу та знову пропонуємо охарактеризувати її. Характеристик стає ще менше. Зменшення кількості асоціацій на означення предмета в залежності від кількості залучених органів сприйняття дозволяє задуматись над тим, яким методом ми навчаємо дітей.

Дата проведення засідання:

26 січня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Ганна Граб

Короткий опис засідання:

Засідання розпочалося з обговорення “Чому я працюю вчителем?”. Учасники висловили різноманітні думки – це “покликання з дитинства”, “пробували себе в іншій професії, але повернулися в школу”, “хочеться працювати за фахом, бо нема альтернативи”, “дуже люблю дітей”.

На засіданні обговорювали задану тему у формі дискусії “*Порожнє крісло*”^{*} (тут дискутували з трьох позицій: “щоб вчити дітей, їх потрібно любити” / “достатньо ставитись до дітей з повагою, а не любити їх” / “знання дітей не залежать від особистого ставлення до них учителів”).

Вчителі познайомилися з методикою “Дзбан”. Метою її проведення є визначення важливого і менш важливого у роботі вчителя, у співпраці “учень – вчитель”. Учасники семінару сформували пам’ятку вчителя, яка буде корисна для молодих вчителів.

^{*} “*Порожнє крісло*” – методика проведення дискусії, яка полягає в обговоренні трьох-чотирьох протилежних висловлювань. Учасники прочитавши висловлювання, формують групи. Групи самостійно збирають різні аргументи на захист свого висловлювання. Дискусія розпочинається у колі, яке формують представники кожної групи. Висловлюватись і захищати свою позицію можна одному представнику, який у колі. Окремо у колі стоїть порожнє крісло, яке може зайняти будь-який учасник засідання для висловлення своєї позиції. На кріслі довго сидіти не можна, бо це місце чергове, яке може зайняти на короткий час кожен учасник засідання.

Дата проведення засідання:

9 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Тилько

Короткий опис засідання:

Учасники засідання дискутували про сьогоденні вимоги до існуючої влади. Спочатку було визначено різні рівні влади, які вирішують освітні питання. Використавши “Мозковий штурм” група учасників сформувала ряд найважливіших проблем, які реально можна висловити владі. Впродовж засідання вчителі визначали проблеми першочергові і менш важливі.

Наступний крок – це робота в групах: перша – вчителі, друга – адміністрація школи, третя – відділ освіти. Кожна група працювала над тезами-проблемами, які відповідали рівню компетенцій за назвою групи. Тут присутніх ознайомили з методикою *Шапок Едварда де Боно* ^{*}.

Висновки засідання: на твоєму людському шляху каміння, які ти повинен прибрати, щоб тим, що йдуть за тобою, було легше. Якщо за своє життя ти не побачив жодного камінця, або не прибрав його – ти не людина. Пам’ятаймо: фортуна посміхається тим, кого не помічає Феміда.

^{*} “*Шапки Едварда де Боно*” – концепція шапок мислення Едварда де Боно призначена для вирішення двох основних завдань. Перше – надати людині можливість подолати безлад у мисленні. Найголовніший ворог мислення – його неструктурованість, або простіше – заплутаність, яка призводить до змішування думок. Замість того, щоб мішати все в одну купу – давати вихід емоціям, мучити себе пошуками логічних обґрунтувань, спиратися на факти, зняряджати у політ свою фантазію – людина отримує можливість присвятити себе кожному з цих занять без загрози переплутати їх одне з одним. Друге призначення цієї концепції полягає у вдосконаленні процесу мислення. Ця концепція пропонує певну методику обміну думками, яка є вільною від агресивної напористості, що властива суперечкам. Вона сприймається як гра для дорослих, шапки при тому відіграють роль короткого керівництва до дії. Учасник, беручи слово, “одягає” одну із шести шапок певного кольору, яка визначає тональність і зміст його висловлювань.

ПРОПОЗИЦІЇ ОСВІТЯН ДО ВЛАДИ

Дата проведення засідання:

9 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Оксана Тилько

Короткий опис засідання:

Хто може мати більший вплив на владу (диференційовано)			
Міністерство освіти	Міське управління освіти	Школа	Що конкретно я можу зробити, щоб покращити ситуацію в освіті?
Удосконалити програму	Замінити безглузді перевірки грамотними консультаціями	Залучення спонсорських коштів	<ul style="list-style-type: none"> наполегливо ставитися до своєї роботи, жити життям школи, намагатися знайти спільну мову з усіма дітьми
Матеріальне забезпечення	Роботу ІМЦО спрямувати на практичну підготовку і навчання вчителів, заступників директорів /особливо з методичної роботи/	Зустрічі з кандидатами в депутати для обговорення потреб та проблем школи	<ul style="list-style-type: none"> навчати і навчатися відповідальне ставлення до своїх обов'язків використовувати різні форми і методи роботи, “іти в ногу з часом”
Забезпечувати молодих спеціалістів житлом	Зменшити обсяги паперової роботи	Обмін досвідом з іншими школами та навчальними закладами	<ul style="list-style-type: none"> користуватись методичною літературою самоосвіта залучити кожного учня до роботи на уроці

Підвищити зарплату		Закупівля методичної літератури для педпрацівників	<ul style="list-style-type: none"> займатися самоосвітою відповідально відноситись до своєї професії
Видання методичної літератури		Активна участь у будь-яких заходах на рівні району, міста, області	<ul style="list-style-type: none"> буду старатись сумлінно виконувати свою роботу
Особливо з нововведених предметів		Співпраця з навчальними закладами для подальшого навчання дітей	<ul style="list-style-type: none"> звертатись до відповідних структур зі зверненням та наполягати на вирішенні своїх проблем використання інноваційних методик на уроках історії та права
Удосконалити співпрацю школи з ВНЗ		Організація поїздок дітей (екскурсій)	
		Підбір кваліфікованих спеціалістів	

КОНФЛІКТИ, ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Дата проведення засідання:

23 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Галина Палажій

Короткий опис засідання:

Засідання проводилося практичним психологом, багато елементів засідання були спрямовані на виявлення різних факторів появи конфліктів тощо. Поінформували присутніх про негативну роль конфліктів у суспільному житті для конкретної людини. Далі у групах моделювалися різні конфліктні ситуації, які трапляються у професійній діяльності вчителя. Учасники обговорили, які з них трапляються частіше (рідше) у вчительському колективі. “Мозковий штурм” допоміг виявити ряд ситуацій, які провокують конфлікти.

На засіданні вчителі сформуливали риси характеру конфліктної особистості: занижена самооцінка, її наслідки; завищена самооцінка, її наслідки; комунікативні бар’єри як причина конфліктних ситуацій. Учасникам розповіли про 5 стилів вирішення конфліктних ситуацій. Група вчителів розглядала випадки психологічних конфліктів, практикували, коли необхідно використати той чи інший метод вирішення конфліктів.

Порада психолога - тренінг з конфліктів добре проводити у великих школах, де працюють люди з великим стажем роботи. Найкращого ефекту можна досягти, коли учасники групи між собою не знайомі.

ПЕДАГОГІЧНЕ ПАРТНЕРСТВО ВЧИТЕЛЯ І УЧНЯ

Дата проведення засідання:

23 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

Львівська правнича гімназія, вул. Леонтовича, 2

Модератори:

Ірина Желінська, Лариса Чобич

Короткий опис засідання:

1. Робота в групах “учні” і “вчителі” над постановкою проблеми.
2. Робота в групах над питанням “Чого слід позбутися у ставленні вчителів до учнів?”
3. Презентація напрацювань. Виділення спільних аспектів.
4. Створення “Пам’ятки добрих стосунків” на основі напрацьованого.
5. Підсумок засідання (на основі методики “Сонечко” – домалювати промінці, написавши складові, які є передумовами вдалого партнерства “вчитель – учень”.
6. Рекомендації щодо застосування такої форми проведення заняття у діяльності педагогів.

Умови партнерства

1. Радість
2. Взаєморозуміння
3. Креативність
4. Симпатія
5. Правдивість
6. Доброзичливість
7. Щирість
8. Довіра
9. Професіоналізм

Функції “педагога-партнера”

- Навчально-виховна
- Організаційна
- Консультативна
- Координаційна
- Посередницька
- Комунікативна

Дата проведення засідання:

23 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Тилько

Короткий опис засідання:

Засідання відбулось у формі “круглого столу” між учнівським (представниками учнівського самоврядування) та вчительським колективами. Присутні сформуливали перелік найбільш питань в діалозі “вчитель – учень”.

Учасники засідання ознайомилися з методикою проведення засідань “Шапки де Боно”. Вони сформували робочі групи і обговорили тему “Проблема неорганізованості шкільного колективу”. Під час засідання провели анкетування для присутніх щодо негативних проявів неорганізованості шкільного колективу. Присутні в групах не тільки обговорили згадану проблему, але й сформували поради для її усунення.

Завдання з назвою “Символічний плід”^{*} дозволило провести складне обговорення у цікавий незвичний спосіб. Вчителі і учні мали змогу потренуватись у складанні вірша з назвою “Вірш про нас”. Вірш писали окремо діти і вчителі. У заготовках вірша подавалися початки фраз. Наприклад, фразу “Ми мріємо...” учні продовжили “...знайти своє місце під сонцем”, а вчителі “...про відпочинок”. Фразу “Ми сподіваємося...” учні продовжили “...що наші мрії здійсняться”, вчителі “...наші намагання не марні”. Фразу “Ми хочемо...” учні продовжили “...щось змінити на краще”, вчителі “...щоб люди були добріші”.

Найактивнішим учасником засідання був Учнівський парламент.

^{*} “Символічний плід” – це вправа символів та умовностей. Плід – це осередок учнівського самоврядування. Вправа полягає у тому, що провівши анкетування, вибирають проблему, яку вказала більшість. Наступний крок – опис шляхів її подолання. Голосують і вибирають шляхи за допомогою символів: „листочки” – вказують на реальні шляхи розв’язання проблеми, „яблука” – що було зроблено для вирішення проблеми, „черв’ячки” – що не дозволяє здолати проблему.

Дата проведення засідання:

23 лютого 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Микола Пинянський, Оксана Чабан

Короткий опис засідання:

За допомогою техніки “Дзбан” учасники з’ясували, що є найголовнішим у професійній діяльності вчителя, чим має бути наповнений його “професійний дзбан”. За допомогою техніки “мета-план” учасники засідання проаналізували: 1) Чого б хотіли вчителі в ідеалі? 2) Якою є ситуація насправді? 3) Як наблизити реалії до бажаного? Результатом засідання стали конкретні побажання, що були передані у відділ освіти Сихівської райдержадміністрації.

Чотири вимоги вчителів, які найчастіше зустрічаються:

- Можливість реалізуватися.
- Самоосвіта.
- Можливість вести здоровий спосіб життя.
- Матеріальне забезпечення умов праці.

Важливі аспекти, які необхідні для роботи вчителя

1. Можливість всеукраїнського та міжнародного обміну за державні кошти.
2. Активна громадська позиція освітян (створити Лігу вчителів).
3. Профспілковий комітет за рахунок внесків вчителів повинен надавати їм путівки з пільгами або безкоштовно.
4. Систематичне оздоровлення (безкоштовне з тендерною політикою).
5. Отримання статусу державного службовця.
6. Належне фінансування школи.
7. Виділити кошти на якісне харчування вчителів, залучати бізнесменів до тендерного конкурсу.
8. Забезпечення шкіл власним транспортом.
9. Можливість комп’ютеризації; виділення (централізоване) коштів на ремонт шкіл.
10. Моральна і матеріальна сатисфакція.
11. Виділити кошти для будівництва спортивно-оздоровчого комплексу в Сихівському районі.

12. Залучення спонсорів для реалізації потреб вчителів.
13. Виділення коштів на підписку фахових періодичних видань. Оновлення матеріальної бази (лінгвістичний кабінет, ТЗН).
14. Переосмислення ставлення влади до педагогів.

ВЧИТЕЛЬ – УЧЕНЬ: НАЛАГОДЖЕННЯ ПАРТНЕРСТВА ТА УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Дата проведення засідання:

9 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ “Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Надія Кріт

Короткий опис засідання:

1. Учасникам засідання – вчителям і учням – запропоновано закінчити фрази “Учніське самоврядування потрібне для того, щоб...” та “Учніське самоврядування в школах є формальним, бо...”

Серед думок вчителів про роль самоврядування найчастіше звучали такі: “воно потрібне, щоб учні відчували відповідальність за школу, позиціонували себе як члени шкільного колективу”, “щоб створити альтернативу асоціальним групам, що виникають у школі або поза нею”, “щоб полегшити життя класному керівнику”. Учні вказували, що самоврядування “зробить життя в школі цікавішим”, “додасть учням більше прав”, “допоможе налагодити стосунки із вчителями”.

Щодо проблем учнівського самоврядування висловлювання вчителів були такими: “вчителі є надмірно перевантажені поточними справами і не мають часу ще додатково “бавитись із самоврядуванням”, “часто члени шкільного парламенту не мають інформації про можливі сфери застосування своєї діяльності”, “важко знаходити цікаві ідеї”, “ті завдання, що покладаються на учнівське самоврядування, для дітей нецікаві (напр., організація толоки або чергування по школі”, “вчителі не знають, як зацікавити неформальних учнівських лідерів проблемами шкільного життя”.

Учні щодо проблем самоврядування відзначили, що “діти мають мало прав”, “не вміють правильно все організувати”, “їм нецікаво щось робити в школі”.

2. Причини формальності учнівського самоврядування були обговорені в малих групах за допомогою техніки “Сонечко”. Внаслідок обговорення були висловлені такі побажання:

- провести навчання з організації учнівського самоврядування як для учнів-активістів, так і для вчителів-вихователів;
- організувати зустрічі з учнями та вчителями з тих шкіл, де самоврядування успішно діє;
- адміністрації при розподілі премії враховувати успішну роботу вчителів-організаторів учнівського самоврядування.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Дата проведення засідання:

16 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Гашека, 13

Модератори:

Оксана Чабан

Короткий опис засідання:

Педагоги кількох шкіл Пустомитівського району Львівської області зацікавилися діяльністю Центру взаємодопомоги вчителів і виявили бажання стати не тільки гостями Центру, але і учасниками його засідання.

Актуальною проблемою для них виявилось питання “Як навчити дітей вчитися, критично мислити, активно включатися у навчальний процес?” Після дискусії на цю тему учасники зробили висновок, що необхідною передумовою зацікавленості учня в процесі навчання є вміння вчителя активізувати його особистий потенціал, розкрити індивідуальні особливості дітей. Вчителі зійшлися на тому, що розмаїття форм інтерактивного навчання дає можливість “достукатися” до кожного учня.

Виникла необхідність більше дізнатися про особливості і тонкощі організації роботи в групах, планування навчального процесу з дотриманням циклу Девіда Колба. Заповнивши анкету, учасники дізналися про свій пріоритетний стиль навчання і закономірні особливості кожного стилю.

Об’єднавшись у групи за напрямками – гуманітарний цикл предметів, точні науки, молодша школа, учасники змогли випробувати отримані знання у плануванні уроку або серії уроків з дотриманням циклу Д. Колба.

Працюючи в групах, учасники змогли зробити висновок про свої враження щодо організації роботи в малих групах.

А вчителі школи “Надія” попросили допомогти налагодити безпосередній контакт з учнівським парламентом м. Львова. Вчителі “Надії” ініціативні, молоді, активні мають цікаві задумки (наприклад, випуск шкільного часопису) і потребують порад у втіленні своїх задумів.

3. Педагоги і учні обговорили проекти для шкільних учнівських рад, розроблені міським учнівським парламентом. Деякі були однозначно схвалені, а деякі (створення “схриньки довіри”) визначені як небезпечні. Після обговорення учасники ознайомилися із переліком напрямків діяльності учнівських рад в американських школах (із книги “Учнівське самоврядування. Практичний poradnik”, виданої Товариством Лева), серед яких учні і вчителі знайшли для себе цікаві варіанти.

4. Інтерактивна вправа “Точки дотику”. З учнів і вчителів було створено по 2 групи, які працювали над плакатами “Вчитель-партнер: яким його бачать вчителі (1 група) і учні (2 група)”, “Учень-партнер – уявлення вчителів (3 група) і учнів (4 група)”. Після представлення плакатів і знаходження “точок дотику”, учасники склали “Пам’ятку добрих стосунків”.

НАЛАГОДЖЕННЯ СТОСУНКІВ І. ВИЯВЛЕННЯ ПРОБЛЕМ. ВСТАНОВЛЕННЯ ЦІЛЕЙ ПОГАНОЇ ПОВЕДІНКИ

Дата проведення засідання:

16 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 62, вул. Театральна, 15

Модератори:

Лариса Фіта

Короткий опис засідання:

Учасники за допомогою „мозкового штурму” сформували перелік проблем, які заважають налагодженню стосунків. Далі, використовуючи методику „акваріуму”*, учасники змогли побачити, як змінюється поведінка вчителя в залежності від успішності учнів та їхньої поведінки (відмінник, двічник, улюбленець вчителя, шибеник, упертюх, ледар). Дискусуючи про побачене, учасники зрозуміли, що до поганої поведінки часто ми самі провокуємо дітей, створюючи певні стереотипи та упереджено ставлячись до них.

Педагоги визначили, якою вони б хотіли бачити дитину, якими мали б бути стосунки між дітьми та дітьми і вчителем. Також ознайомилися з проявами деструктивної поведінки відповідно до однієї з цілей і спробували запропонувати, як має поводитися вчитель з такою дитиною.

Якщо ви застосуєте 10 нижчеподаних вказівок, ви сприятимете прийнятній поведінці у вдалому навчальному середовищі

1. Будьте теплі, приязні і люб’язні, але й стійкі.
2. Поводьтеся і говоріть впевнено і щиро, а почуття гумору виявляйте природно.
3. Завжди майте добре заплановану роботу ще до початку занять.
4. Трактуйте усіх вихованців із однаковою повагою, прислухаючись до їхніх думок і беручи до уваги їхні почуття.
5. Підбадьорюйте учнів при кожній нагоді для того, щоб розвинути або відновити в них впевненість. Якщо ви завжди відрізнятимете вчинок від того, хто його вчинив, така поведінка тільки піде на користь вашим стосункам з учнями. Ви можете висловлювати незадоволення вчинком учня, але ніколи не самим учнем. Не відмовляйте йому в праві на повагу як особистості.
6. Будьте максимально безсторонні. Намагайтеся не фаворизувати милу приємну дитину, і не відкидати таку, що задирлива або з недоліками.

7. Ви можете об’єднувати клас в одну цілість або ділити його на навчальні групи, щоб досягнути оптимальних результатів у навчанні.
8. Заохочуйте учнів до групових дискусій і участі у вирішуванні справ. Встановіть межі для норм поведінки, якої ви сподіваєтеся від учнів, і втримуйте ці норми ефективним і стимулюючим навчанням.
9. Не будьте націлені на виловлювання учнівських помилок, але завжди наголошуйте на позитивному, відзначаючи, наприклад, тільки правильні відповіді. Оцінюйте кожне справжнє учнівське зусилля.
10. Щотижня міняйте класних старост і залучайте усіх вихованців до праці та відповідальності за клас.

Будучи добрим демократичним вчителем, ви берете слово тільки тоді, коли це необхідно й ніколи не потрапляєте у звичну для багатьох учителів пастку багатослів’я. Ви знаєте, що прискіпування, настирливе повчання, повторювання настанов і критикування – це просто повне марнування часу, який вам виділено для навчання. І ви знаєте, що коли говорити про дисципліну, то спокійні дії завжди дають кращі результати, ніж слова.

* „Акваріум” – методика, яка дозволяє змодельовати ту чи іншу ситуацію, яка далі стає предметом обговорення групи. З присутніх вибирають учасників „інсценізації”, які відіграють роздані їм ролі, зайнявши місця на кріслах в колі. Інші учасники спостерігають за тими, що в колі, як за рибами в акваріумі, потім аналізують поведінку кожного. Звідси й назва методики.

НАЛАГОДЖЕННЯ СТОСУНКІВ ІІ. ВЧИМОСЯ СЛУХАТИ ОДИН ОДНОГО І СПІВПРАЦЮВАТИ

Дата проведення засідання:

23 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Лариса Фіта

Короткий опис засідання:

Учасники коротко пригадали зміст попереднього засідання. Далі педагоги дискутували про те, як навчити дітей слухати вчителя, один одного і співпрацювати.

1. Починаємо з себе. Дискусія за напрацюваннями “Школи радості” “Точність при засвоєнні повідомлення”.
2. Чому важливо бути уважним? Обговорення тексту “Вчимося спілкуватися”. Учасники змогли переконатися, що перш ніж реагувати на інформацію, її треба сприйняти і обдумати та що від способу подачі інформації залежить те, як нас слухають і розуміють.
3. Вчимося домовлятися і співпрацювати. Учасники виконали завдання “Малюнок удвох”.
4. А я роблю так... – вільний обмін думками і досвідом.
5. Обговорення статті С.Лебедева “Правила приручення патлатих і задерикуватих”.

УСПІШНА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ: ЯК ДОСЯГТИ ЗГОДИ ІЗ САМИМ СОБОЮ, ДОЛАННЯ СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Дата проведення засідання:

23 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ „Надія”, вул. Наукова, 60

Модератори:

Галина Палажій

Короткий опис засідання:

Учасники зустрілися за круглим столом у вільній невимушеній атмосфері. Вони обговорили моменти, пов’язані з самореалізацією, зокрема, успішність в роботі і навпаки – невдачі, що супроводжуються переживанням стресових ситуацій.

Педагогам були запропоновані завдання, спрямовані на самопізнання, виявлення своїх сильних та слабких сторін. Учасники засідання поділилися власним досвідом долаття стресових ситуацій, які їм довелося пережити.

Також було проведено сеанс релаксації з використанням медитативної музики. Після цього учасники поділилися власними відчуттями, думками, емоціями.

ЧОМУ РОБОТА ВЧИТЕЛЯ В НАШІЙ ШКОЛІ НЕ ЗАВЖДИ Є ЕФЕКТИВНОЮ

Дата проведення засідання:

23 березня 2006 року

Дата проведення засідання:

23 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 32, вул. Я.Гашека, 13

Модератори:

Ірина Желінська, Лариса Чобич

Короткий опис засідання:

1. Постановка проблеми, з'ясування, що саме розуміємо під ефективністю роботи вчителя – знання наших учнів. Кожна з груп називала причини неефективності (незацікавленість батьків, не котуються атестати, виснаженість вчителів та ін.).
2. Пошук рішень. Що можна зробити, щоб підвищити ефективність праці вчителя? Варіанти: менше навантаження вчителя (за гідну зарплатню), вступні екзамени проводити після шкільних з урахуванням шкільних атестатів, відповідальність батьків, співпраця з адміністрацією школи та ін.
3. Індивідуалізація дій. Що можу зробити Я особисто, щоб моя робота стала більш результативною?
  - покращити своє здоров'я,
  - відвідувати різні курси,
  - більш ретельно ставитися до підготовки до уроків,
  - уроки проводити різноманітними способами та ін.
4. Оцінювання ідей (голосування). Найбільшу кількість голосів отримали пропозиції, зазначені у п.3.

Круглий стіл: який з етапів праці був найважчим? Учасники відповіли, що третій (що я можу зробити сам). Висловлювалися думки, що не завжди все залежить від учителя, хотілося б мати підтримку директора, завуча чи класного керівника, не залежати від некоректної поведінки деяких батьків.

ЩО СЛІД ВРАХОВУВАТИ, ПРИЙМАЮЧИ РІШЕННЯ?

Дата проведення засідання:

30 березня 2006 року

Місце проведення засідання:

СШ № 42, вул. Каштанова, 9

Модератори:

Оксана Пинянська, Мирослава Чорна

Короткий опис засідання:

1. Гра “Алфавіт” для знайомства учасників.
2. Мозковий шторм “Спілкування – це...”
3. Методика “Акваріум”.
4. Методика “Цукерка”.
5. Плакат “Що слід враховувати, приймаючи рішення?”.
6. Вправа “З'єднай 9 крапок”.
7. Таблиця Фабло “16 тактик прийняття рішення”.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Відсутність цілісного плану дій в освітній політиці міста Львова за останні чотири роки призвела до того, що проблеми вчительського середовища не виходять назовні, а відтак існують на рівні неартикульованих потреб. Сам факт того, що місто не має такої політики вже створює пасивність вчителя, який не знає ані своїх прав, ані перспектив покращання у майбутньому.

Проведені засідання центрів взаємодопомоги показали, що освітяни Львова визнають позитивні зрушення в політиці після зміни влади в Україні загалом, зокрема задоволені стабільністю рівня життя, впровадженням прав на вільну думку, вибір конфесії, впровадженням принципів гуманізму, відкритості Президента, більшою підзвітністю влади перед народом, відходом від впливу Росії, дотримання мирних принципів, а також задоволені позитивними зрушеннями в освітніх сфері, як-от підвищенням заробітної платні вчителям, збільшенням почуття свободи для вчителя, можливості критичного ставлення до політики, хоч невеликому, але збільшенню рівня життя. З іншої сторони, влада не задовольняє очікувань щодо системних змін ("суть влади не змінилася") – зростає корупція, пропонувані зміни видаються нереалістичними, відсутня матеріальна підтримка навчальних закладів з боку держави. Влада і досі не виконала обіцянок щодо покращання становища освітян, зокрема умов праці та забезпечення молодих спеціалістів житлом.

Пропоновані рекомендації концентруються довкола трьох основних сфер:

- покращання доступу вчителів до новітніх інтерактивних методик навчання, включаючи використання усіх можливих технічних та матеріальних засобів, удосконалення навчальної бази та збільшення матеріальних ресурсів шкіл, реформування роботи методичних об'єднань;
- розробка дій, спрямованих на покращання клімату у вчительських середовищах, включаючи можливості активного відпочинку, самовдосконалення та підвищення соціальної активності шкіл, партнерства між учнями, батьками, педагогічними колективами;
- перетворення школи в осередок суспільного життя, впровадження позаурочних заходів, налагодження партнерства з іншими установами, які працюють з молоддю.

Покращання доступу вчителів до сучасних освітніх методик та залучення ресурсів.

Стратегічний документ освітньої політики міста на 1999 – 2002 рр. містив положення щодо педагогічної складової нової освітньої політики – перехід до особистісно-орієнтованого, комунікативно-діяльнісного навчання. Оскільки сучасна педагогічна освіта ще недостатньо відповідає викликам, вважаємо за доцільне впровадити на рівні міста програму широкого доступу освітян до новітніх методів та технологій навчання. У значній мірі це стосується партнерства з громадськими організаціями, які володіють програмами навчання і можуть поділитися з освітянами набутим досвідом та здобутками. Задля покращання доступу до новітніх методик вважаємо за необхідне поєднати роботу методоб'єднань та позапланові навчання, які вчителі відвідують з власної ініціативи.

Особливо це стосується роботи класних керівників, які, як показав досвід реалізації проекту, найперші повинні брати на себе вирішення усіх організаційних проблем, що виникають навколо навчального процесу, особливо це стосується старших класів. Такі питання як мотивація учнів, забезпечення відвідування школи, знаходження шляхів порозуміння між учнями, вчителями та батьками вимагають нової якості роботи класних керівників, інколи із залученням шкільних психологів.

Особливо слід звернути увагу на синхронізацію діяльності середньої та вищої школи, адже часто невідвідуваність учнів зумовлена системою вступу до вищих навчальних закладів. Деякі ВНЗ проводять вступ незалежно від шкільного атестату, забезпечуючи навчання у вищому навчальному закладі ще до отримання середньої освіти. Внаслідок цього атестат про шкільну освіту перетворюється у просту формальність, а відтак і падає авторитет школи та вчителя. Для вирішення цієї проблеми потрібен широкий діалог між адміністрацією вищих та середніх навчальних закладів, узгодження діяльності цих установ, орієнтування учнів та батьків на важливість середньої освіти. З іншої сторони, для того, щоб шкільна освіта вважалася доцільною і потрібне впровадження методик, за якими учні відчуватимуть необхідність навчання, яке, крім того, повинно бути для них цікавим.

Потрібно максимально ефективно використовувати матеріальні та технічні ресурси школи, створювати у шкільних бібліотеках методичну базу для вчителів, а не лише обмежуватися шкільною навчальною літературою у вузькому плані. Незважаючи на наявність нових методичних розробок, вони залишаються недоступними для широкого загалу вчителів, оскільки знаходяться в методичних кабінетах чи адміністративних уста-

новах, і вчитель не завжди має змогу і час на використання літератури. Створення у школах методичних куточків з необхідною літературою та методичними матеріалами сприятиме ефективному використанню новітніх методик та використанню більшої кількості інноваційних матеріалів безпосередньо на уроках. Створення умов якнайширшого доступу педагогічних кадрів до інноваційних методик навчання сприятиме підвищенню якості їхньої роботи, а відтак створюватиме більш комфортні умови роботи вчителя з учнями.

Усі ці кроки, безперечно, не усувають проблему матеріально-технічного забезпечення шкіл. І досі стоїть проблема як неналежного стану шкільних будівель, так і комп'ютеризації навчальних закладів, забезпечення їх навчальним матеріалом, особливо що стосується природничих наук. Адже якщо йдеться про фізику чи хімію, то будь-які інтерактивні методи не будуть ефективними, якщо відсутня матеріальна база для експериментальної роботи на уроках.

Вважаємо, що управління освіти повинно приділяти більшу увагу цим питанням, провести реформу адміністрування школами з тим, щоб вони могли самостійно розпоряджатися коштами матеріального забезпечення, у той час як методологічну роботу можна передати на засадах соціального замовлення громадським організаціям. Соціальне замовлення в освітній сфері може скоротити витрати на методичну роботу, адже громадські організації здатні залучати додаткові джерела фінансування, здешевлюючи тим самим утримання системи методичного забезпечення середньої освіти.

Покращання клімату у вчительських середовищах.

Досвід реалізації проекту показав, що вчителі потребують спілкування та вирішення проблем, які виникають всередині колективів, як-от включення молодого вчителя у колектив, робота психолога із вчителями, налагодження роботи вчительських клубів, створення умов для активного відпочинку тощо.

Слід визнати, що проблема вчительських поколінь у багатьох колективах стоїть досить гостро. На сьогодні спостерігаємо приплив молодих кадрів у школи, що не може не тішити, але проблеми акліматизації нікого не цікавлять. Потрапляючи у школу, вчитель залишається сам-на-сам із своїми проблемами, навантаженнями, а якщо ж відразу і отримує обов'язки класного керівника – то й і психологічними проблемами порозуміння з учнями та батьками. Не є таємницею, що на молодого вчителя лягає відразу велике навантаження, тому вважаємо за необхідне створити методичну систему навчання саме для молодих вчителів.

На нашу думку, місцем, у якому міг би функціонувати своєрідний клуб молодих вчителів, міг би бути міський Будинок вчителя, який на сьогодні, практично втрачає свою функцію. Сама будівля знаходиться у критичному стані, але навіть доступні приміщення використовуються далеко не задля інтересів освітян, а площі орендуються іншими організаціями. Але ж саме Будинок вчителя міг би стати місцем зустрічі вчителів, яким потрібні не стільки художня самодіяльність, як місце для спілкування та обговорення наявних проблем.

Важливим є створення умов для активного відпочинку вчителів. Це стосується не лише санаторно-курортного лікування, але й занять спортом у післяробочий час. Для цього достатньо створити умови на спортивних базах окремих шкіл, залучивши комерційні кошти для ремонту спортивних майданчиків та басейнів з залученням схеми так званого публічно-приватного партнерства, коли за умов приведення об'єкту в належний експлуатаційний стан, приватний суб'єкт отримує можливість часткового використання в комерційних цілях, забезпечивши безоплатне використання його учнями та вчителями у виділений для цього час.

Перетворення школи в осередок суспільного життя.

Школа повинна стати не лише освітньою, але й громадською установою. Перетворення школи у центр громадського життя передбачає створення широкого партнерства між вчителями, учнями і батьками. Схема опікунських рад, впроваджувана на пілотних майданчиках у рамках стратегічного документу у місті Львові повинна продовжуватися і надалі, і для цього потрібно прийняти новий стратегічний документ, який би продовжував позитивні практики 1999-2002 рр. та взяв на озброєння нові ідеї та нових партнерів у майбутньому. Серед тих нових ідей і має бути розділ про покращання клімату у вчительських середовищах та створення умов для особистісного та професійного розвитку вчителя, що, на нашу думку, було недостатньо висвітлене у минулі роки.

У школі має максимально ефективно вестися позаурочна робота – наявність Центрів творчості на рівні районів чи області є явно недостатньою і не забезпечує усіх потреб учнів. Приміщення шкіл мають максимально використовуватися для громадської роботи та активного відпочинку як учнів, так і вчителів.

Важливим елементом є розвиток шкільництва у контексті євроінтеграційної політики України. Перетворення школи в осередок громадського життя створює умови для участі шкіл у освітніх та молодіжних програмах ЄС, однією з найдоступніших тепер є Програма “Молодь” та недавня

ініціатива польсько-українського партнерства шкіл “Разом”. Саме школи та довколишні організації повинні стати учасниками молодіжних обмінів, транскордонних молодіжних ініціатив, волонтерської діяльності, яка почасти реалізовується всупереч школам, а партнерство шкіл й досі доступне лише поодиноким, переважно мовноспеціалізованим установам. Адже для участі у таких програмах школа повинна мати певну самостійність, вчителі повинні мати впевненість у собі і у тому, що їхня робота буде визнана і належно оцінена. Тому створення умов для партнерства є наріжним каменем освітньої реформи у місті Львові.

Елемент громадської діяльності є важливим й для вчительського середовища. На жаль, професійні спілки не виконують своєї функції, а внаслідок розколу на “традиційну” і незалежну профспілку у багатьох розвинулося амбівалентне ставлення до профспілкової діяльності взагалі. Попри все ми вважаємо, що основою громадського життя у школах повинно стати спілкування між вчителями різних шкіл, обговорення ними проблем, поширення власного досвіду в середовищі колег, спілкування на більш широкі теми, які цікавлять усіх.

Команда проекту

МАТЕРІАЛИ ЗМІ

Незважаючи на жалюгідне становище, в яке “загнали” освітню галузь, попри зміщення ціннісних орієнтацій, у Львові не бракує ініціативних інтелектуалів, які сприяють відродженню атрофованих нахилів, необхідних для громадського життя. Йдеться насамперед про відновлення гідності та поваги до вчителя.

Не чекаючи, поки влада зrealізує свої передвибірні обіцянки, громадська організація “Центр освітніх ініціатив” започаткувала створення центрів взаємодопомоги для вчителів у Львові. Ця альтернативна потуга спрямована на подолання тенденції до відчуження, яка шириться в суспільстві загалом і в учительському середовищі зокрема.

Низька вартість праці вчителя в багатьох випадках спричинила відповідне ставлення до своєї професії: “прийшов, відчитав години і пішов”. Бувало, після уроків учитель мусив перетворюватися на продавця, щоб вижити. В такій ситуації важко говорити про якість навчання, підвищення фахового рівня та самовдосконалення, такі необхідні для цієї професії. Педагоги, залучені до створення центрів взаємодопомоги вчителів у Львові, виділили проблеми, які потрібно вирішувати насамперед.

Із-поміж інших це успішність навчання учнів, відвідуваність ними школи, конфліктні ситуації з учителями, батьками, дітьми, а також нестача кваліфікованих кадрів і нових методичних розробок.

У рамках втілення проекту відбувся семінар для фахівців, які здійснюватимуть модерацію, тобто навчання з використанням спеціальних методик, що включають рольові ігри, дискусії, тренінги. Ці методики випробувала на собі, й мушу зазначити, що вони стимулюють генерування “свіжих” ідей, пошук альтернативних шляхів виходу з різних складних ситуацій, вивільняють творчу енергію та сприяють самореалізації. Такий процес навчання нагадує ігрове дійство, яке очолюють, власне, модератори. Причому вони нічого не нав’язують і не тиснуть на групу, а лише спрямовують процес у потрібне русло. Результати роботи у групі залежать від активності кожного учасника. А головне, мабуть, те, що люди мають змогу обмінятися досвідом, поспілкуватися. Це об’єднує і ріднить, тим паче, коли вони працюють в одній галузі.

Центри взаємодопомоги для вчителів працюватимуть у трьох районах Львова – Сихівському, Франківському та Личаківському. Презентація проекту відбудеться в середині вересня, а опісля вже на першому засіданні всі небайдужі до проблем освіти педагоги зможуть зустрітися з представниками громадських організацій, які працюють над впровадженням інноваційних освітніх програм. А якщо ця ініціатива ще й знайде підтримку

нашої влади, то, безперечно, зможемо констатувати, що Україна прямує в правильному напрямку. Багато чого насправді залежить від нас самих, наших бажань, можливостей і потреб, які слід узгоджувати з потребами суспільства (за формулою – “знаю, можу, треба”). Гармонійно поєднати ці складові для майбутнього вибору шляху і є завданням сучасної освіти.

/Львівська газета. - № 159. – 07 вересня 2005 року/

Аліна Небельмес

ЩОБ ПІДВИЩИТИ СТАТУС ВЧИТЕЛЯ

Ось уже 5 місяців у Львові працюють центри взаємодопомоги вчителів. Благодійна громадська організація “Центр освітніх ініціатив” розпочала реалізацію цього проекту торішнього вересня, який триватиме рік. “Мета цього проекту – поліпшення соціально-психологічного клімату у учительських середовищах міста”, - розповідає керівник проекту Олена Шинаровська.

За цей час понад 300 освітян відвідали тренінги у СШ № 32 (Сихівський район), школі “Надія” (Франківський район), СШ № 42 (Личаківський район), адже саме там розташовані центри. Звичайно, педагоги цих шкіл частіше відвідують тренінги центрів, однак не zostались осторонь учительської проблематики й працівники інших шкіл, викладачі вищих навчальних закладів, інспектори відділів освіти, зокрема – Франківського району.

Робота таких центрів дозволила досвідченим учителям приділити увагу педагогам-початківцям. Як розповідають модератори центрів Оксана Пинянська, Аня Граб та Лариса Чобич, такі тренінги дуже допомагають молодому вчителю “не зламатися”, здобути “визнання” дітей та батьків. На цих засіданнях обговорюють різні теми – від інтерактивних уроків через “чому потрібні батьківські збори” (адже дуже часто тато й мама здивовані, що не школа виховує дитину, а вони) до розбивання стереотипів (учитель має право, якщо йому хочеться, приходити до учнів, наприклад, у короткій спідниці та модно зодягненим). Ще один “плюс” тренінгів у тому, що методики викладання прості, їх не треба заучувати, вони не відбирають багато часу в педагога.

Кінцевим результатом проекту у травні 2006-го має стати випуск брошури з рекомендаціями учасників роботи центрів та прийняття на рівні місцевої влади рішень, які підвищували б статус педагога. Бо в освітній політиці міста відсутня позиція щодо статусу вчителя.

/Молода Галичина. - № 159. – 07 лютого 2006 року/

**НА ДОПОМОГУ ВЧИТЕЛЮ –
ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ
МЕТОДИК**

Надія Кріт,

учитель географії ЛСЗШ №69, модератор проекту “Центри взаємодопомоги вчителів у Львові”, тренер-викладач Лабораторії громадянської освіти „Пошук”

УРОК-ДИСКУСІЯ З ОСНОВ ЕКОНОМІКИ (11 КЛАС)

Тема: ПІДПРИЄМНИЦТВО ТА ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ ДОХІД

Мета: Підведення учнів до висновку про необхідність поєднання регулюючої ролі ринку в розвитку підприємництва із контролюючою діяльністю держави.

Тип уроку: Урок узагальнення та систематизації знань.

Обладнання: 2 аркуші паперу з записаними на них типовими поглядами на дану проблему у аркуш зі знаком “?”

Хід дискусії:

Окреслюємо проблему: У процесі підприємницької діяльності виникає суперечність між приватними інтересами підприємця та суспільними інтересами.

Наприклад: підприємець узяв в оренду ставок для розведення риби і обмежив його використання як зони відпочинку.

Або: для отримання вищих прибутків заощаджує на зарплаті своїх працівників. Чи здатний ринок “невидимою рукою” (за виразом А.Сміта) розв’язати цю суперечність?

Розставляю у вільній частині кабінету три крісла в коло. На їхні спинки прикріплюю аркуші з висловами щодо даної проблеми та аркуш із знаком запитання.

Вислови:

1. В гонитві за максимальною вигодою підприємець не зобов’язаний дбати про суспільні інтереси.
2. Ринок змушує підприємця задовольняти інтереси суспільства.

Пропоную учням підійти до крісел, ознайомитись із висловами і стати кожному біля того стільця, на якому представлена думка, найближча до його поглядів. Коли хтось має іншу думку, він може обрати картку “?”.

Таким чином, біля кожної картки утворилася група прихильників певної точки зору. Запрошую кожну групу підібрати аргументи на підтвер-

дження їхньої думки (можна їх занотувати на окремому листку). Група зі знаком “?” має сформулювати своє твердження та підібрати до нього аргументи. На роботу даю 5-6 хв. За цей час записую думку групи “?” на окремому аркуші та прикріплюю на стільці замість картки “?”.

Під кінець роботи прошу групи обрати представників, що будуть дискутувати від імені групи, і зайняти відповідні стільці. Додаю ще одне крісло – “гаряче”.

Пояснюю спосіб ведення дискусії: право голосу мають лише ті, хто сидить у колі; якщо хтось інший хоче висловитися (підтримати свого представника чи задати питання), він сідає в “гаряче” крісло, і йому надається слово поза чергою. Час висловлення аргументів – 1 хв., а для “гарячого” крісла – 30 сек.

Прочитавши одного з учнів першої групи прочитати вислів № 1, а представника, що сидить у колі, обґрунтувати цю думку. Заохочую другого представника вступити в дискусію. У випадку необхідності скерувати дискусію висловлююсь, лише сівши у “гаряче” крісло.

Коли аргументи сторін вичерпані, дякую учасникам і задаю запитання: хто може змусити підприємця враховувати суспільні інтереси? Разом робимо висновок:

- споживач із його потребами;
- держава (через податки, дотації, штрафи, квоти, антимонопольне законодавство, фіксовані ціни тощо).

Продовжую урок відповідно до плану.

Застереження для вчителя.

Проблему для дискусії слід добирати таким чином, щоб погляди на неї відображали типові думки, але не були суперечливими.

Людмила Роман,
 учитель математики Львівської академічної гімназії №1, тренер-викладач Лабораторія громадянської освіти „Пошук”

УРОК МАТЕМАТИКИ ІЗ ГРУПОВОЮ ФОРМОЮ РОБОТИ (6 КЛАС)

Тема: ПОРІВНЯННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ ЧИСЕЛ

Мета:

- самостійне виведення учнями правил порівняння раціональних чисел;
- формування вмінь та навичок учнів при порівнянні раціональних чисел;
- розвиток навичок самостійного здобування знань, а також роботи у групі;
- розвиток навичок обговорення, аргументування;
- виховання поваги до думок і поглядів інших.

Тип уроку: Урок засвоєння знань.

Обладнання:

- маленькі картки (з однієї сторони чорним кольором написані додатні числа, з іншої – синім кольором раціональні числа – як додатні, так і від’ємні);
- великі аркуші паперу, товсті фломастери;
- аркуші з планом вивчення теми “Порівняння раціональних чисел”;
- картки з прикладами (для виведення правил).

Хід уроку

1. На початку уроку роздаємо кожному учневі маленьку картку з числами.

Повідомляємо тему та мету уроку; записуємо тему на дошці (а учні в зошитах).

Для того, щоб пригадати порівняння додатних чисел, просимо учнів стати в один ряд у порядку зростання чисел, записаних чорним кольором на їхніх картках (початок ряду вказуємо); після чого ділимо учнів на групи (групи повинні сидіти навколо окремих столів).

Роздаємо кожній групі аркуш з планом, а також допоміжний матеріал, великі аркуші паперу та фломастери. Просимо учнів спочатку виконати порівняння певної групи чисел та сформулювати правило порівняння чи-

сел для даного випадку (правило записується на великому аркуші). Для виконання цього завдання даємо учням 25-30 хв.

ПОРІВНЯННЯ РАЦІОНАЛЬНИХ ЧИСЕЛ			
1) Порівняння додатних чисел та числа нуля.			
2) Порівняння від’ємних чисел та числа нуля.			
3) Порівняння додатних чисел з від’ємними.			
4) Порівняння від’ємних чисел.			
Порівняйте числа та сформулюйте правило для кожної групи чисел:			
1) 2,8 і 0; 0 і 34,1; 0,01 і 0; 0 і 18,01; -4,3 і 0,4.	2) -5,7 і 0; 0 і -56,4; -0,5 і 0; 0 і -209; -45 і -54.	3) 6,3 і -4,7; 25 і -34; -26,6 і 1,56; 10 і -110; -62,7 і -50.	4) -4,8 і -5,7; -6 і -1,45; 204 і -89; 87 і -11; -0,3 і -0,333.

Під час роботи спостерігаємо за працею учнів, в міру необхідності відповідаємо на запитання учнів. Намагаємося не втручатися у роботу груп. Періодично нагадуємо, скільки часу ще залишилося до кінця вправи.

Після закінчення роботи в групах просимо представника однієї з груп представити результати своєї роботи – презентація плакатів з виведеними правилами:

- плакат розміщуємо так, щоб всі його бачили;
  - просимо представника групи зачитати правила;
  - запитуємо учнів, чи всі пункти зрозумілі;
  - на завершення презентації дякуємо групі за роботу.
- Повторюємо процедуру представлення результатів роботи всіма групами. Не закриваємо жодного плакату.
  - Після представлення своїх робіт всіма групами, запитуємо учнів, які правила точніше сформульовані і саме ці правила порівнюємо з правилами, записаними в підручнику.
  - На завершення уроку просимо учнів перевернути свої маленькі картки, прочитати числа та стати в один ряд в порядку спадання чисел.

Оксана Чабан,

учитель фізики ЛССЗШ №93, модератор проекту “Центри взаємодопомоги вчителів у Львові”, тренер-викладач Лабораторії громадянської освіти „Пошук”

УРОК ВЗАЄМНОГО НАВЧАННЯ З ФІЗИКИ (9 КЛАС)

Тема: СИЛА ТЕРТЯ

Мета уроку:

- розширити уявлення про силу тертя: її природу, напрям дії, різновиди сил тертя;
- розвивати в учнів самостійне мислення і вміння висловлювати та аргументувати свою думку;
- розвивати вміння актуалізувати знання про силу тертя, які отримані в попередніх класах та внаслідок особистого досвіду;
- розвивати навички комунікацій в парах та групах;
- розвивати вміння вибирати головне, узагальнювати, формулювати і представляти свої думки;
- виховувати повагу до думок і поглядів інших, бути великодушним до помилок, розуміючи, що процес навчання триває.

Методичні поради. Урок „Сила тертя” в 9-му класі є другим етапом формування знань учнів про сили в природі. Тому учні можуть самостійно сформулювати основні висновки про природу сили тертя, її різновиди та особливості, ґрунтуючись на тих залишкових знаннях, які отримані в 7-му класі та на прикладах з власного досвіду.

Методика, яка використана на уроці, спонукає до самостійного мислення на першому етапі уроку, а також створює можливості до взаємонавчання і взаємообміну – на іншому. Причому рівень комунікацій учня розширюється, працюючи спочатку в парах, потім в четвінках і т.д., знаходячи спільну думку про силу тертя, доповнюючи новими ідеями. Використана методика, яка має назву „Снігова куля”, допомагає дитині відчувати, що її думка є складовою тих знань, які отримують усі і що вона сама бере активну участь у формуванні основних висновків, “шліфуючи” свої знання з допомогою думок, висловлених однокласниками. Зі збільшенням кількості учнів, з якими спілкується дитина (спочатку двоє, потім четверо, потім восьмеро), зростає її відчуття впевненості у своїх силах, крім цього, виробляється вміння подати свою інформацію і порівняти її з іншою. Тим самим учень з пасивного слухача перетворюється у творця

своїх знань – з об’єкта в суб’єкт пізнавальної діяльності.

Цей урок у такому форматі проводився в класах, які на урок фізики діляться на дві групи, тому в аудиторії є 14-16 учнів. Якщо проводити урок в цілому класі, то необхідно збільшити кількість кінцевих груп.

Обладнання:

- динамометр, дерев’яний брусок, дерев’яна лінійка, набір тягарців, коробочка з піском;
- епідіаскоп;
- питання, написані на плівці (вони можуть бути написані на великому аркуші паперу А1);
- аркуші паперу для кожного учня;
- великі аркуші паперу для кожної групи;
- маркери.

Хід уроку

1. Звернення до власного досвіду.

Скориставшись приладами, які знаходяться на столах, запропонуй учням привести в рух брусок по гладенькій лінійці і по поверхні з піском, змінюючи кількість тягарців на бруску. Зверни увагу учнів на покази динамометра.

Запитай: Де вони зустрічалися з проявом сили тертя? В яких випадках вона була дуже відчутна?

Попроси, щоб учні уявили світ без тертя. Чи буде він привабливим?

Підтримай на короткий час їхню фантазію.

2. Скажи, що сьогодні буде можливість кожному висловити свою думку про силу тертя, а також “відшліфувати” і доповнити її ідеями однокласників.

3. Повісь плакат (або подай через епідіаскоп плівку), де написано 5 питань стосовно сили тертя. Наприклад:

- 1) чому виникає сила тертя?
- 2) від чого залежить сила тертя?
- 3) в яких випадках корисна, а в яких - шкідлива сила тертя?
- 4) що можна зробити, щоб зменшити тертя?
- 5) які різновиди і особливості сили тертя?

4. Підготуй аркуші, на яких написані цифри так, щоб кожна цифра повторювалася двічі і написана була одним кольором. Тим же кольором написана двічі ще одна цифра. Наприклад: 1 і 5 написані синім фломастером, 3 і 7 - чорним; 4 і 8 – червоним. Роздаючи аркуші, можна сплановано створити пари так, щоб робота в них була найбільш ефек-

тивною і, разом з тим, щоб у парі не виділявся лідер.

5. Роздай кожному аркуш паперу і попроси, щоб він самостійно відповів на поставлені питання. На виконання цього завдання відведи час (7-10 хвилин).
6. Попроси учнів знайти собі напарника з тою самою цифрою на аркуші.
7. Скажи, що в парі вони знову працюють над тими ж питаннями, але перед цим обмінюються тією інформацією, якою вони володіють, вибираючи більш правильну або компонуючи спільну. Наголоси, щоб свої індивідуальні записи не загубили, а спільні рішення написали на одному з листків. Відведи час 5-7 хвилин.
8. Попроси учнів сформувати групи з 4-х осіб, знайшовши пари, які мають написані цифри на аркуші паперу одним кольором.
9. Заохочуй учнів попрацювати над поставленими питаннями, порівнюючи і доповнюючи відповіді, що отримані в парах.
10. Під час роботи груп спостерігай за роботою учнів, намагайся не давати корекції у висловлюваннях, на це буде можливість під час спільного обговорення роботи груп, надавай лише консультації.
11. Повтори принцип роботи, об'єднуючи групи по два кольори, таким чином створивши групи з 8-ми осіб.
12. Роздай групам великі аркуші паперу, на яких вони запишуть результати своєї роботи. На виконання цього завдання відводиться 10 хвилин.
13. Після закінчення роботи в групах заохочуй їх по чергово представити результати своєї роботи:
  - 1) попроси одного з учнів зачитати написані на плакаті питання, які обговорювалися;
  - 2) запроси одного представника з групи зачитати відповіді, які отримала група;
  - 3) на завершення подякуй групі за роботу (не оцінюй результати).
14. Разом з учнями підведи підсумки:
  - підкресли спільні для груп рішення;
  - введи поняття коефіцієнта тертя на основі висновків, які зробили групи на якісному рівні стосовно залежності сили тертя від матеріалів поверхонь, що стикаються;
  - узагальни результат про залежність сили тертя від сили нормального тиску;
  - запиши математичну формулу для сили тертя.
15. Попроси учнів записати висновки в зошит. Скажи, що на наступному уроці будуть розглядатися задачі на рух тіл під дією сили тертя. На дошці напиши домашнє завдання.

Анна Граб,

учитель біології ЛСЗШ № 15, модератор проекту “Центри взаємодопомоги вчителів у Львові”, тренер-викладач Лабораторії громадянської освіти „Пошук”

УРОК РОБОТИ В БАЗОВО-ПЕРЕХРЕСНИХ ГРУПАХ З БІОЛОГІЇ (7 КЛАС)

Тема: КЛАС ССАВЦІ. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КЛАСУ

Мета уроку:

- вивчити головні ознаки класу ссавці;
- показати багатство та різноманітність представників класу;
- розвивати вміння учнів визначати пристосування тварин до певних середовищ існування, аналізуючи їх будову;
- розвивати навички обговорення, аргументування та вміння висловити головну думку;
- виховувати повагу до думки співрозмовників.

Тип уроку. Урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання:

- таблиці „Різноманітність ссавців”;
- плакати із зображенням тварин;
- Червона книга України;
- таблиці із зображенням зовнішньої будови собаки, скелета собаки, шкіри ссавців;
- листівки із зображенням тварин для поділу на групи;
- робочий зошит;
- підручник.

Хід уроку

Столи у класі стоять у формі букви „П”.

1. Актуалізація опорних знань:
  - Які класи тварин типу Хордові вже вивчені?
  - Які з цих класів мали найскладнішу будову?
  - У чому суть цих ускладнень?
2. Повідомлення теми та мети уроку.
3. Вивчення нового матеріалу.

Середовище існування ссавців.

Вчитель, використовуючи таблиці і плакати із зображенням різних видів ссавців (різних рядів), з'ясовує з учнями середовища існування тварин та пристосування у будові тіла.

Риси пристосування до цих середовищ.

Вчитель, опираючись на таблиці та роздуми учнів, з'ясовує, як змінюється будова залежно від середовища існування, відзначає загальні риси пристосувань до різних середовищ.

Ознаки класу.

Вчитель розповідає про ознаки класу, а діти працюють з робочим зошитом, вставляючи пропущені слова в загальну характеристику тварин класу Ссавці.

Зовнішня будова покрови тіла, відділи тіла) та будова скелета.

Для того, щоб вивчити зовнішню будову ссавців, вчитель ділить клас на 6 груп за допомогою розрізаних на 6 частин листівок із зображенням тварин. Просить зберегти отримані листівки до кінця уроку.

Столи розставляються у формі „кав'ярні”. Учн, вільно рухаючись по класу, шукають частини листівок так, щоб скласти зображення тварини, а потім в утворених групах сідають за столи.

Завдання для груп.

- Час роботи – 10 хвилин.
- Вивчити за підручником і записати у зведену таблицю:
  - I група – основні відділи тіла, органи на голові;
  - II група – будову волосяного покрову;
  - III група – будову та значення залоз шкіри;
  - IV група – похідні утвори шкіри та їх значення;
  - V група – скелет черепа і тулуба;
  - VI група – скелет кінцівок і поясів.

Вчитель не втручається у роботу учнів, контролює час виконання завдання і стан записів у робочих зошитах. Через 10 хвилин просить припинити обговорення в групах, закрити підручники і на звороті своєї частини листівки знайти число. Тепер учні сідають у групи так: №1 – за перший стіл, №2 - за другий стіл і т.д. Таким чином у новостворених групах буде по одному представнику з кожної попередньої групи.

Завдання для груп

Час роботи - 15 хвилин.

Група має вислухати інформацію, яку кожен учень отримав у попередній групі, записати її у пункт 1-6 зведеної таблиці “Порівняльна характеристика класів типу Хордові” (робочий зошит, сторінка 104-105).

Вчитель перевіряє завдання за ступенем і правильністю заповнення зведеної таблиці, вибірково задає усні запитання для закріплення нового матеріалу.

4. Домашнє завдання.

Вивчити § 56, записати у робочому зошиті на сторінці 96-97 зміст нових термінів.

Оксана Пинянська,
учитель математики ЛССЗШ № 8, модератор проекту “Центри взаємодопомоги вчителів у Львові”, тренер-викладач Лабораторії громадянської освіти „Пошук”

УРОК 3 МАТЕМАТИКИ (7 КЛАС)

Тема: ПОНЯТТЯ ПРО ОБЕРНЕНУ ФУНКЦІЮ

Мета уроку:

- вивчити відомості про обернену функцію;
- застосовувати ці відомості при розв’язуванні завдань;
- розвивати логічне мислення;
- розвивати навички обговорення, аргументування та вміння виділити головну думку;
- виховувати повагу один до одного та вміння працювати в малих групах.

Матеріали та обладнання:

- робочий підручник;
- робочий зошит;
- підручник.

Структура уроку:

- I. Актуалізація опорних знань. Повторення відомостей про функцію.
- II. Повідомлення теми та мети уроку.
- III. Вивчення нового матеріалу.
- IV. Підсумок уроку.
- V. Домашнє завдання.

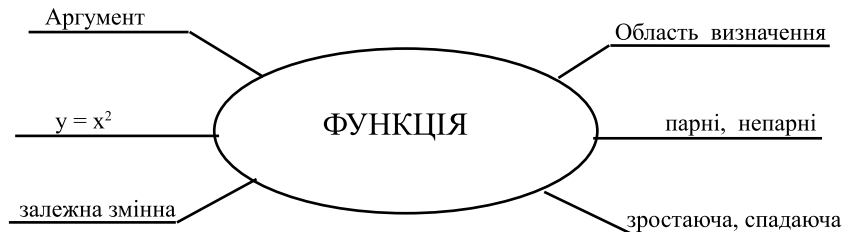
Хід уроку:

I. Актуалізація опорних знань (7 хв.).

1. Використовуючи “мозковий штурм”, вчитель з’ясовує, що учні пам’ятають про функцію з вивченого у попередніх класах.
2. Перелічені відомості об’єднують за категоріями:
  - означення функції;
  - властивості функції;
  - основні види функцій.

II. Повідомлення теми та мети уроку (1 хв.).

III. Вивчення нового матеріалу (30 хв.).

1. Робота в парах з підручником.

Учні, працюючи в парах (сусіди по парті):

- з’ясовують найважливіші відомості про обернену функцію та роблять нотатки;
- розглядають (за підручником) функції $y = 2x + 3$ і $y = x^2$ та обернені до них;
- будують графіки даних функцій в одній системі координат.

2. Робота в четвінках.

Для роботи учні об’єднуються у четвірки з сусідами по парті ззаду. Використовуючи записи попереднього етапу роботи, з’ясовують найважливіші відомості про обернену функцію за такою схемою (плакат з поданою схемою вчитель вивішує на дошку):

- Навести приклади задач, під час розв’язування яких використовують обернену функцію.
- Яка функція називається оборотною?
- Яка функція називається оберненою до даною оборотної функції?
- Яка достатня умова існування оберненої функції?
- Яка необхідна та достатня умова існування оборотної функції?
- Яка залежність між областю визначення та областю значень взаємно обернених функцій?
- Сформулювати алгоритм знаходження формули функції, оберненої до даної.
- Яка залежність між графіками взаємно обернених функцій?
- Сформулювати властивість оберненої функції.

3. Робота з класом.

Учні коментовано знаходять обернену функцію та будують її графіки:

$$a) y = 3x + 6$$

$$b) y = x^3$$

4. Самостійна робота.

Знайти обернену функцію до $y = 2x - 1$ та побудувати її графік.

IV. Підсумок уроку (5 хв.).

V. Домашнє завдання (2 хв.).

Оксана Братюк,
учитель-методист Оброшинської СЗШ Пустомитівського району
Львівської області

УРОК З ХІМІЇ (11 КЛАС).

Тема: ХІМІЯ І ЕКОЛОГІЯ.

Мета уроку

На уроці учні:

- ознайомлюються з причинами виникнення екологічних проблем нашого довкілля;
- з'ясовують позитивний і негативний вплив хімічної промисловості, синтетичних матеріалів і речовин на екологічний стан середовища;
- аналізують негативні глобальні зміни на Землі;
- визначають роль хімії в розв'язанні екологічних проблем;
- розвивають логічне мислення, вміння аналізувати, порівнювати, зіставляти, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати, узагальнювати, робити висновки;
- розвивають вміння і навички роботи з літературними джерелами;
- формують почуття відповідальності за свої дії, які можуть спричинити негативні зміни у довкіллі;
- формують чітку позицію захисника довкілля;
- виробляють культуру мовлення, спілкування, толерантність, дружнелюбність, взаємодопомогу.

Матеріали і обладнання:

- маленькі картки, на яких намальовані: хмаринка, краплинка води, квітка;
- великі листи паперу, кольорові маркери, клеєві олівці;
- три комплекти кольорових смужок, на яких надруковані проблеми (червоні), причини (сині) та рішення (зелені) екологічних проблем (додаток 1);
- екологічна та економічна карти України;
- таблиця самооцінки.

Хід уроку:

І. Представлення теми, мети, завдань уроку і мотивація навчальної діяльності.

Повідомляємо учнів про те, що на їх адресу надійшов лист без підпису. Зачитуємо його і пропонуємо відповісти, хто і чому його написав.

*“Моя людино, ледве тримаюсь,
Хіба живу я? Ні, тільки маюсь!
Хочеш спитати, хто лишенько вдіяв?
Ну то послухай, хто це затіяв.
Жила багато я, в цвіті пишалась,
В синьому морі вволю купалась,
Бджоли волосся моє кохали,
З квітів духмяних медочок збирали.
Небо блакитне було все спокійне.
Тіло моє колись було вільне.
Горя не знала, творила добро,
Прийшла в світ людина – тільки на зло.
Ти не образься, я не про всіх.
Світ поділився на добрих і злих.
Де ж вони взялись “мої хазяї”?
Нащо розграбили надра мої?
Кинули діри, кар'єри, канали,
Навіть, “спасибі” мені не сказали!
Як же я виживу – рани сочаться,
Хто їх загоїть? Лікарі сняться...
Тож схаменіться, діти Землі!
Будьмо для неї усі лікарі!
Поки не стане планета здорова –
Мало надіятись тільки на Бога!
Тож починаймо процес лікування,
Кожний з нас лікар – почесне це звання.
Скажімо: “Ні!” всім убивцям природи –
Знову криштально дзвенітимуть води,
Знову з джерел задзюрчать ручаї,
Деся соловейко заллється вночі,
Знову розкриються очі в людини –
Жити повинні рослини й тварини!”*

Запитуємо в учнів, хто надіслав цей лист, про які проблеми йде мова і хто спричинив ці проблеми. Після відповідей учнів робимо підсумок, що в процесі науково-технічного розвитку людство своєю діяльністю спричинило екологічні проблеми нашої планети. Тому у ХХ столітті виникла наука екологія. Екологія – це наука про відношення організмів між собою

і довкіллям. Існує думка, що основну шкоду довкіллю завдає хімія, хімічна промисловість. Чи вірно це?

На сьогоднішньому уроці ми постараємося з'ясувати позитивний і негативний вплив хімічної промисловості, синтетичних матеріалів і речовин на екологічний стан середовища; проаналізувати негативні глобальні зміни на Землі; показати роль хімії в розв'язанні екологічних проблем.

Використовуючи метод “мозкового штурму”, здійснюємо актуалізацію опорних знань учнів про екологічні проблеми нашої планети. Діти називають відомі їм екологічні проблеми, які записуємо на дошці. Вислуховуємо усі думки. Це, наприклад, парниковий ефект, озонові дірки, забруднення гідробіотів, глобальне потепління, виснаження надр, промислові та побутові відходи, забруднення води тощо.

Стверджуємо, що ці проблеми існують і не тільки ці. Їх можна розділити на екологічні проблеми атмосфери, гідросфери і літосфери. Наше завдання – обговорити, наскільки дотична хімія у створенні та розв'язанні цих проблем.

II. Сприйняття нового матеріалу.

Роздаємо учням картки, на яких намальовані хмаринка, краплинка води, квітка.

Об'єднуємо учнів за одержаними картками у три групи, що мають завдання підготувати і доповісти про: група “хмаринка” – екологічні проблеми атмосфери; група “краплинка води” – екологічні проблеми гідросфери; група “квітка” – екологічні проблеми літосфери.

Кожна група одержує:

- комплект кольорових смужок, на яких надруковані проблеми, причини та рішення екологічних проблем;
- плакат з відповідним заголовком;
- завдання:

1) з поданого комплекту смужок вибрати лише ті, які стосуються екологічних проблем, що розглядає ваша група, та скласти таблицю, яка містить рубрики “проблеми”, “причини” та “рішення”; кожна група, спираючись на знання та власний досвід, може дописати свої пропозиції до таблиці;

- 2) представити свою тему у вигляді малюнка або плаката;
- 3) представити свою інформацію;
- 4) виступити у ролі опонента та рецензента під час доповідей двох інших груп.

Перш, ніж розпочати роботу, застосовуючи метод “криголам”, даємо учням можливість обмінятися думками з приводу екологічних проблем, а

також виконати веселі фізичні вправи.

Задаємо запитання такого змісту:

1. Якщо ви вважаєте, що треба економити воду, плесніть у долоні.
2. Якщо ви вимикаєте воду, поки чистите зуби, підстрибніть.
3. Якщо ви не спалюєте сміття, тупніть ногою.
4. Якщо вам не подобається запах бруду, махніть рукою перед своїм обличчям.
5. Якщо ви не смітите на вулицях, сядьте.
6. Якщо ви не палите і вважаєте, що палити цигарки шкідливо, встаньте.
7. Якщо ви вимикаєте світло, виходячи з кімнати, затуліть очі рукою.
8. Якщо ви ощадно використовуєте папір та не витрачаєте його марно, підніміть руки.
9. Якщо, на вашу думку, оберігати навколишнє середовище – добра справа, плесніть в долоні.

Учні опрацьовують одержаний комплект смужок, додаткову літературу, підручник. Вчитель спостерігає за роботою в групах, дає поради, відповідає на запитання, консультує, слідкує за часом.

Проаналізувавши одержану інформацію, учні узагальнюють і систематизують її у вигляді таблиць з трьох колонок: “Проблема”, “Причини”, “Рішення” (учні приклеїли відповідні смужки). Час роботи в групах – 25 хвилин.

Кожна група опрацьовувала інформацію й володіє нею на рівні, достатньому для обміну нею з іншими. Групи по чергово представляють малюнок і таблицю, які стосуються досліджуваних екологічних проблем (доповідають один або два представники групи). Дві інші групи отримують інформацію, а окрім цього по чергово виступають у ролі опонента та рецензента.

III. Коротка перевірка того, що учні засвоїли.

Після представлення групами учнів підготовленої інформації, виступів опонентів та рецензентів пропонуємо визначити спільні екологічні проблеми для усіх трьох сфер нашої планети, а також глобальні екологічні проблеми.

IV. Підведення підсумків.

Підводячи підсумок, аналізуємо екологічну та економічну карти України. Запитуємо, як залежить екологічний стан регіонів від економічного розвитку. Звертаємо увагу учнів на те, що коли довкілля внаслідок людської діяльності забруднюється, то страждає не лише природний світ, вра-

жається і людське здоров'я. Кожна людина перебуває під впливом екологічних проблем. Тому кожен має усвідомити відповідальність за свій спосіб життя, а також за те, як його особисте життя впливатиме на життя планети. Девізом нашого життя повинні бути слова:

*Пам'ятай завжди і всюди –
Навкруг тебе живуть люди.
Навколишній дивний світ
Має жити мільйони літ.*

V. Самооцінка навчальної діяльності учнів.

На завершення уроку пропонуємо учням здійснити оцінювання своєї навчальної діяльності на уроці. Для цього видаємо учням заготовлені попередньо картки, на яких кожен учень ставить собі оцінку. Це сприяє виробленню навиків критичної самооцінки та відповідальності учнів, покращує ефективність роботи на уроці.

Критерії самооцінки:

1. Активно працював: слухав, думав, обговорював (0-3 бали).
2. Працював зі смужками, підручником, додатковою літературою (0-2 бали).
3. Відповідав на запитання вчителя, допомагав товаришам та доповнював (0-2 бали).
4. Складав узагальнюючу таблицю (0-3 бали).
5. Давав пропозиції, робив висновки (0-2 бали).

Ім'я та прізвище _____ Бал _____

VI. Домашнє завдання.

Відповідний параграф з підручника. Викласти письмово свої думки з приводу таких питань (на вибір):

1. Найважливіша зміна, яку треба зробити в довкіллі, це...
2. Коли я думаю про екологічні проблеми, то найбільш небезпечним вважаю...

Додаток 1.

(Увага! Смужки не повинні бути у вказаній послідовності. Їх доцільно перемішати.)

Екологічні проблеми (червоні смужки):

- Викиди пилу і газу (CO , SO_2 , CO_2 , NH_3 , оксидів нітрогену).
- Викиди NH_3 , H_2S , HNO_3 , H_3PO_4 , CH_3COOH , хлоридів, фторидів, синильної кислоти, формальдегіду, нафталіну, стиролу, толуолу, метанолу.

- Спалювання синтетичних матеріалів.
- Радіоактивне випромінювання.
- Руйнування озонового шару.
- Аварійні викиди нафти, газу і води із свердловин (CO_2 , H_2S , SO_2).
- Паління сигарет.
- Нераціональне використання води – 30 км³/рік, що становить 60% від усього стоку.
- Забруднення водойм – прісна вода складає 2,5% від усієї.
- Радіоактивне випромінювання (опаді).
- Використання мінеральних добрив, зокрема нітратів.
- Кислотні дощі.
- Використання хімічних засобів захисту рослин: гербіциди, пестициди.
- Попіл, шлаки.
- Синтетичні полімери.
- Утворення відходів.
- Порушення природних процесів у ґрунті.
- Масове вирубування лісів.
- Проблеми у вугільних басейнах.
- Проблеми залізрудних родовищ.
- Пилові викиди.

Причини виникнення екологічних проблем (сині смужки):

- Теплоелектростанції.
- Кольорова металургія.
- Чорна металургія.
- Транспорт.
- Хімічна промисловість.
- Відходи в побуті, сміттєзвалища.
- Відходи атомної промисловості.
- Хлорфторвуглеводи (застосування в холодильних установках, кондиціонерах, пропіленти для аерозольних сумішей, піноутворюючі агенти у вогнегасниках, в хімічках, виробництві пінопластиків).
- Гірничорудна та вугільна промисловість.
- Порушення технологій буріння і випробування свердловин (у 80% випадків).
- 40 речовин-канцерогенів, 12 з них безпосередньо стимулюють онкозахворювання.
- Розвиток промисловості в Донбасі, Криворіжжі, Приазов'ї, Криму.
- Сільське господарство.

- Автомобілебудування.
- Гірничодобувні підприємства.
- Порушення кліматичного стану ґрунтів внаслідок с/г діяльності.
- Переробка мінеральних ресурсів.
- Деревообробна промисловість.
- Застаріле обладнання, надмірна експлуатація шахт.
- Відторгнення родючих земель під гірничі відводи.
- Порушення гідрогеологічних режимів водостоків.
- Видобуток руд відкритим шляхом.

Способи вирішення екологічних проблем (зелені смужки):

- Виготовлення будматеріалів: цегли, цементу, плитки.
- Виготовлення шлакоблоків, шлаковати.
- Покриття доріг.
- Фосфорошлак як фосфорне добриво.
- Вторинна сировина.
- Утилізація.
- Створення полімерів, що розкладаються в природі.
- Безпечні технології використання атомної енергетики.
- Заборона ядерної зброї.
- Заборона ядерних випробувань.
- Використання повторних ресурсів чорного та кольорових металів.
- Утилізація відходів тваринництва.
- Зменшити потужність підприємств.
- Стежити за балансом поживних речовин, ланками кругообігу хімічних елементів.
- Охорона та збільшення кількості лісів.
- Розробити засоби видобутку вугілля для дуже тонких шарів.
- Оновити обладнання забоїв.
- Зменшити експлуатацію родовищ, покращити техніку безпеки, зміцнити опори.
- Видобувати підземним шляхом, використовуючи укріплення.
- Дозування.
- Чергування культур по роках, вирощування кормових трав.
- Дозування.
- Створити нові гербіциди і пестициди, які легко розкладаються на нешкідливі.
- Створення замкнених безстічних технологій.
- Очисні споруди.
- Нейтралізатори.

- Установки біохімічного очищення промислових відходів.
- Фільтри.
- Пилогазовловлювачі.
- Заборона (або зменшення) використання хлорфторвуглеводнів.
- Використання їх замінників (пропан-бутану – як пропіленту в аерозолях, аміаку – в холодильниках).
- Зміна технологій видобутку руди та вугілля.
- Дотримання технологій буріння, випробування та використання свердловин.

Література:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю. Основи екологічних знань: Підручник. – К.: Либідь, 2000.
2. Домбровський А.В., Лукашова Н.І., Лукашов С.М. Хімія: 10-11: Органічна хімія: Підруч. для 10-11 кл. серед. загальноосв. шк. – К.: Освіта, 1998. – 192 с.
3. Злобін Ю.А. Основи екології. – К.: Лібра, 2000.
4. Екологія Львівщини 2003. – Львів: “Сполом”, 2003. – 80 с.
5. Сюзан Шапіро, Керол Флаєрті-Зоніс, Джойс Лібел. Людина і довкілля. – США, Фонд Сороса, 1995. – 302 с.

ОСВІТЯНИ У ЛЬВІВСЬКІЙ МІСЬКІЙ РАДІ

На виборах до Львівської міської ради працівники шкіл та позашкільних закладів, управлінь освіти були представлені у списках десяти з тридцяти трьох партій та блоків, які висували кандидатів. Загалом до Львівської міської ради кандидувало 32 освітян, з них – 1 начальник міського управління освіти, 14 директорів шкіл, 11 вчителів, 2 заступники директорів шкіл, 1 лаборант та 3 керівники позашкільних установ.

Найбільше освітян було представлено в Українському Народному Блоці Костенка і Плюща – 11 кандидатів. БЮТ висунув – 6 осіб, Партія регіонів та Блок “Наша Україна” – по 3, по двоє кандидатів було від Опозиційного Блоку “Не так!” та Соціалістичної партії України, по 1 висунули Блок Юрія Кармазіна, Громадянська партія “Пора”, “Єдність”, УНА та Всеукраїнське об’єднання “Свобода”. З тих сил до Львівської міської ради пройшли: “Наша Україна”, БЮТ, “Пора”, “Свобода” та Блок Костенка і Плюща. З них освітян – 3 депутати, 2 від БЮТ і 1 від Всеукраїнського об’єднання “Свобода”.

У складі минулої міської ради було 11 працівників середніх навчальних та позашкільних закладів та сфери управління освітою, з них двоє були позапартійними, решта – члени Народного руху України (4), партії “Реформи і порядок” (1), Християнсько-демократичної партії (3) та партії “Всеукраїнське об’єднання “Батьківщина” (1).

ПРО ЦЕНТР ОСВІТНІХ ІНІЦІАТИВ

Історія

Центр освітніх ініціатив був створений 28 березня 1996 р. як благодійна громадська організація.

Місія

Розвиток громадянського суспільства в Україні шляхом підтримки освіти, науки та культури.

Завдання

- Сприяння розвитку освіти національних меншин в Україні.
- Підтримка українського шкільництва за кордоном.
- Підтримка педагогічних інновацій в середній школі.
- Налагодження партнерства державних, громадських та підприємницьких структур в підтримці місцевих освітніх ініціатив.
- Налагодження партнерства українських організацій з міжнародними фондами та програмами.

Членство

“ЦОІ” є громадською організацією, вищим керівним органом якої є Загальні Збори, що скликаються не рідше одного разу на рік. В період між загальними зборами членів Центру управління здійснюється Радою Центру, засідання якої відбувається по мірі необхідності, але не рідше одного разу на два місяці.

Діяльність

Назва проекту: **“Форум нових соціальних ідей-2”**

Час: червень 2003 – травень 2004

Опис: Цей проект – можливість для НУО (особливо „соціальних” та благодійних) навчитися працювати для громади і в громаді, і цим самим, з одного боку – реально допомагати людям у вирішенні їхніх проблем, а з іншого боку – забезпечувати свою життєдіяльність, ефективність, майбутнє. Формою проекту є Форум, який полягатиме у створенні різноманітних форм спілкування для усіх зацікавлених розвитком соціальної роботи сторін – конференцій, семінарів, робочих груп, Інтернет-сторінки і електронної розсилки, розповсюдження друкованої продукції тощо

Фінансування: Фонд „Євразія”

Назва проекту: **“Форум нових соціальних ідей-1”**

Час: грудень 2002 - січень 2003

Опис: зустріч представників громадських організацій з Центральної та Східної Європи для обміну досвідом з питань волонтерської діяльності та залучення місцевих ресурсів в благодійні програми.

Фінансування: Програма “Схід-Схід” Міжнародного фонду “Відродження”

Назва проекту: **“Помічники Святого Миколая”**

Час: серпень 2002 - січень 2003

Опис: створення життєдіяльної методики соціального захисту неповносправних дітей громади силами самої громади

Фінансування: Програма підтримки соціальних перетворень в Західній Україні, Програма Матра КАП Посольства Нідерландів в Україні

Назва проекту: **“Святий Миколай - дітям Франківського району”**

Час: жовтень-грудень 2001

Опис: благодійна акція по збору, пакуванню та рознесення дітям, які потребують подарунків на День Святого Миколая

Фінансування: “Програма RITA”, комерційні фірми, громадяни

Назва проекту: **Журналістська майстерня “Шкільні репортери”**

Час: 2001

Опис: підготовка команди журналістів та друк сільської шкільної газети силами учнів

Фінансування: Посольство США в Києві

КОМАНДА ПРОЕКТУ

Олена ШИНАРОВСЬКА (керівник проекту) – директор Центру освітніх ініціатив, за освітою – журналіст, магістр журналістики, тренерка мережі “Діалог”.

Оксана МОСКВА (асистент проекту) – вчитель української мови та літератури Львівської правничої гімназії, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”.

Ярина БОРЕНЬКО (консультант проекту) – координатор проектів ГО “Європейський діалог”, кандидат політологічних наук, тренерка мережі “Діалог”.

Модератори:

Ольга ВОЛЮЩЕНКО, Львівська середня загальноосвітня школа 1-2 ст. “Школа радості”, вчитель української мови та літератури, учасниця програми “Крок за кроком”, педагогічний стаж – 9 років.

Ганна ГРАБ, Львівська середня загальноосвітня школа № 15, вчитель біології, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 17 років.

Ірина ЖЕЛІНСЬКА, Львівська середня загальноосвітня школа № 7, заступник директора з навчально-виховної роботи, педагогічний стаж – 12 років.

Надія КРИТ, Львівська середня загальноосвітня школа № 69, вчитель географії, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 23 років.

Галина ПАЛАЖІЙ, Центр творчості дітей та юнацтва Галичини, методист, психолог.

Оксана ПИНЯНСЬКА, Львівська середня загальноосвітня школа № 8, вчитель математики, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 12 років.

Микола ПИНЯНСЬКИЙ, Львівська середня загальноосвітня школа № 32, директор, педагогічний стаж – 12 років.

Оксана ТИЛЬКО, Львівська середня загальноосвітня школа № 42, заступник директора з навчально-виховної роботи, педагогічний стаж – 19 років.

Лариса ФІТА, Львівська середня загальноосвітня школа 1-2 ст. “Школа радості”, вчитель, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 24 роки.

Оксана ЧАБАН, Львівська середня загальноосвітня школа № 93, вчитель фізики, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 20 років.

Лариса ЧОБИЧ, приватна школа “Відродження”, вчитель математики, тренерка Лабораторії громадянської освіти “Пошук”, педагогічний стаж – 17 років.

Мирослава ЧОРНА, Львівська середня загальноосвітня школа № 8, психолог, педагогічний стаж – 22 роки.

ЗМІСТ

Вступ	3
Стан освітньої політики у місті львові та передумови проекту	4
Перебіг засідань центрів взаємодопомоги вчителів. Коментарі. Враження. Матеріали	5
Рекомендації щодо освітньої політики міста Львова	47
Матеріали ЗМІ	53
На допомогу вчителю – застосування інтерактивних методик	57
Освітяни у Львівській міській раді	78
Про центр освітніх ініціатив	79
Команда проекту	82